

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Aino-Maija Kiviniemi

TIENVIITTOJA – EI VALMIITA ASKELIA

Kokemuksia asumisvalmennuksesta valmentavassa
koulutuksessa Vaasassa

Sosiaali- ja terveysala
2011

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Aino-Maija Kiviniemi
Opinnäytetyön nimi:	Tienviittoja - ei valmiita askelia Kokemuksia asumisvalmennuksesta valmentavassa koulu- tuksessa Vaasassa
Vuosi	2011
Kieli	suomi
Sivumäärä	56 + 5 liitettä
Ohjaaja	Ann Sophie Blomqvist

Tutkimuksessa haluttiin selvittää tukeeko Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen opetussuunnitelman mukainen asumisvalmennus kehitysvammaisen nuoren itsenäistymistä ja millaisia kokemuksia heillä ja heidän läheisillään on asiasta. Tutkimuksessa selvitettiin myös millainen käsitys nuorella on omasta itsemääräämisoikeudestaan ja millaisena hän tulevaisuutensa näkee.

Nuoruuden ikäkauden tehtävä on aikuisuuteen valmistautuminen, sosiaalisten suhteiden kokeileminen ja irtaantuminen vanhemmista. Tässä elämänvaiheessa kehitysvammaisen nuori tarvitsee erityisesti ulkopuolista tukea. Tavoitteellinen asumisvalmennus tukee nuoren irtaantumista lapsuudenkodista ja auttaa sopeutumaan ympäröivään yhteiskuntaan. Tutkimus on laadullinen kyselytutkimus, jossa haastateltiin Ammattiopisto Luovin Vaasan toimipisteessä valmentavassa koulutuksessa lukuvuonna 2009 – 2010 opiskelleita nuoria ja heidän läheisiään.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että suunnitelmallisen asumisvalmennuksen merkitys kehitysvammaisen nuoren itsenäistymiselle oli kaikkien vastaajien mukaan erittäin merkittävä. Valmentavassa koulutuksessa opiskelleet kehitysvammaiset nuoret kokivat myös saavansa osallistua omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon ja näkivät tulevaisuutensa erittäin valoisana.

Avainsanat	asumisvalmennus, itsemääräämisoikeus, itsenäistyminen, nuoruus, valmentava opetus
------------	---

ABSTRACT

Author Aino-Maija Kiviniemi
Title Not Ready- Made Steps but Road Signs-
Experiences about Housing-related Training
in the Preparatory Education in Vaasa.
Year 2011
Language Finnish
Pages 56 + 5 Appendices
Name of Supervisor Ann Sophie Blomqvist

The aim of this bachelor's thesis was to find out if the housing-related training, that follows the guidelines set in the curriculum of preparatory education, supports the becoming independent of the disabled young people. A further purpose was to find out what kind of experiences the young people and their families have on this training. One aim was also to find out how the young people define their right of self-determination and how they see their future.

The purpose of adolescence is to get prepared for adulthood and to experiment with social relations and to separate from one's parents. At this stage of life the disabled young person needs special outside support. The goal-oriented housing-related training supports the young person to separate from his/her childhood home and to adapt to the surrounding society.

The research is a qualitative survey research. Young people, who studied in Luovi Vocational School in Vaasa in the preparatory education 2009-2010 and their close ones were interviewed for the study.

The results indicate that the meaning of the housing-related training for becoming independent was significant. The young people who studied in the preparatory education also felt that they had the opportunity to make decisions on their own life and they were very optimistic about their future.

KEYWORDS Housing-related training, self-determination,
Independence, youth, preparatory education

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. JOHDANTO	6
2 NUORI MATKALLA AIKUISUUTEEN	8
2.1 Nuoruus Eriksonin elämänteoriassa	9
2.2 Nuoruuden ikävaihe Nurmen mukaan	10
3 ITSETUNNON KASVULLA ITSENÄISYYTEEN	12
3.1 Kehitysvammainen nuori erityistä tukea tarvitsevana	13
3.2 Kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen	14
3.3 Itsemääräämisoikeus	16
4 ASUMISVALMENNUS	18
4.1 Valmentava opetus	19
4.1.1 Hojks	20
4.1.2 Kasvatuksellinen kuntoutus valmentavassa opetuksessa	21
4.2 Asumisvalmennus valmentavan opetuksen opetussuunnitelmassa	23
4.3 Asumisvalmennus itsenäistyvän nuoren irtaantumisen tukena	24
4.4 Kodin ja koulun kumppanuus	24
5.1 Kokemuksellinen oppiminen	28
5.2 Yhteistoiminnallinen oppiminen	29
5.3 Struktuurien merkitys kehitysvammaisen oppimisessä	29
6. AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	31
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
7.1 Tutkimuskysymykset	33
7.2 Tutkimusmenetelmän valinta	34
7.3 Aineistonkeruumenetelmä	34
7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	35
8. TUTKIMUKSEN TULOKSET	37
8.1 Taustatiedot	37
8.2 Asumisharjoittelun sisällön merkitys opinnoissa	38

8.2.1 Tärkeintä asumisharjoittelussa.....	38
8.2.2 Asumisvalmennuksessa harjoitetut taidot.....	39
8.2.3 Vaikeinta asumisharjoittelussa.....	40
8.3 Opetusmenetelmien merkitys nuoren oppimiselle.....	41
8.4 Nuoren elämäntilanne tänään ja tulevaisuuden haaveet	42
8.5 Läheisten ja henkilökunnan kokemuksia asumisvalmennuksesta ja nuorten itsenäistymisestä	44
9. TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET	46
10. POHDINTA	49
LÄHTEET.....	52

LIITTEET

KUVIO JA TAULUKOLUETTELO

- Kuvio 1. Vastaajien asumismuoto tällä hetkellä s.37**
- Kuvio 2. 5 Tärkeintä taitoa jossa vastaajat harjaantuivat
asumisvalmennuksen aikana s.39**
- Kuvio 3. Ongelmallisinta asumisharjoittelussa oli s.40**
- Kuvio 4. Itsemääräämisoikeuden kokeminen s.43**

LIITELUETTELO

Liite 1. Kysely nuorelle

Liite 2. Kysely läheisille

Liite 3. Kysely henkilökunnalle

Liite 4. Lupahakemus opinnäytetyön tekemiseen Ammattiopisto Luovissa

Liite 5. Tutkimuslupa kyselyyn osallistuneille

1 JOHDANTO

Nuoren itsenäistyminen on koko perhettä koskeva, toisinaan kivuliaskin prosessi sekä nuorelle itselleen että hänen vanhemmilleen. Kun kyseessä on vammainen tai muuten erityistä tukea tarvitseva nuori, vaatii itsenäistyminen erityistä rohkeutta sekä nuorelta että hänen lähipiiriltään. Itsenäistyminen ja vanhempien ohjauksesta ja avusta irtaantuminen edellyttää monenlaisia arkielämän taitoja tai mahdollisuutta saada henkilökohtaista apua ja kykyä ottaa sitä vastaan vierailta ihmisiltä.

Ammatillisen erityisopetuksen tavoitteena on ammatillisten valmiuksien lisäksi, antaa nuorelle valmiuksia mahdollisimman itsenäiseen selviytymiseen aikuisuudessa, omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Asumisvalmennus kuuluu olennaisena osana valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen opetussuunnitelmaan. Asumisvalmennuksella tässä yhteydessä tarkoitetaan nuoren harjaannuttamista ja harjaantumista taidoissa, joita jokainen aikuinen tarvitsee kyetäkseen elämään mahdollisimman itsenäisesti.

Luovin Vaasan toimipisteessä jokainen opiskelija harjoittelee arkielämän, sosiaalisia ja yhteiskunnassa selviytymisen kannalta tärkeitä valmiuksia. Taitoja harjoitellaan koulutuntien lisäksi myös koulun asunnolla, jossa jokainen opiskelija harjoittelee konkreettisesti kotoa poissaoloa yöpymällä 1-4 yötä kuukaudessa. Yöpymisharjoittelut aloitetaan yhden yön poissaololla kotoa ja niitä lisätään opiskelijan valmiuksien ja taitojen karttuessa. Koulun asunnolla yöpyminen mahdollistaa nuoren osallistumisen kotikaupungin tarjoamiin vapaa-ajanvietto palveluihin sekä tavallisen arjen viettämisen ja omasta itsestään huolehtimisen, arjen askareiden lisäksi.

Nuoren itsenäistymisen tukeminen on yhteistyötä kodin, koulun ja muun lähipiirin kanssa. Tässä yhteydessä voidaan mielestäni puhua kasvatuskumppanuudesta. Onnistunut kumppanuus edellyttää osapuolten välistä kunnioitusta ja toisen asiantuntijuuden tunnustamista ja arvostamista sekä luottamuksen syntymistä. Yhteistyön tavoitteena on itseänsä arvostava, omista asioistaan huolehtiva ja päättävä,

kykyjensä ja taitojensa mukaan mahdollisimman itsenäisesti toimiva, elämäänsä tyytyväinen nuori aikuinen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia onko Ammattiopisto Luovin Vaasan toimipisteessä järjestetyssä valmentavassa opetuksessa tarjotulla asumis- ja itsenäistämiskasvatuksella ja valmennuksella ollut vaikutusta nuorten itsenäistymiselle. Olemmeko onnistuneet tukemaan nuoria ja heidän vanhempiaan nuoren aikuistumisessa? Näitä asioita pyritään selvittämään sekä valmentavassa opetuksessa opiskelleille että heidän läheisilleen ja henkilökunnalle tehdyn kyselytutkimuksen avulla.

Koska kehitysvammaisen nuorikin on ensisijaisesti nuori, peilaan työtäni nuoruuden näkökulmasta.

”Olen nuori lintu ja ylpeä siitä, ei pesä pelkkä nyt enää riitä.

Elämän makua lennon hakua, vaappuvin siivin ilmassa hiivin.

Jos haluaa oppia uutta, saa monta elämän salaisuutta.

Uskoin sydämeen joka sielun sisin, voimanlähteistä suurin ja pisin.

Vapaus siipiin voimaa antaa

Merituulet minua kantaa.”

(Hyysalo, Leinonen , Leinonen , Hepo-oja, 2000).

Minulle kyseinen kehitysvammaisen nuoren tekemä laulu kertoo siitä, miksi olen mukana tekemässä työtäni, kasvattamassa ja ohjaamassa erityistä tukea tarvitsevia nuoria kokeilemaan omia siipiään matkalla aikuisuuteen.

2 NUORI MATKALLA AIKUISUUTEEN

Nuoruuden elämänvaiheen katsotaan usein olevan yksilön siirtymävaihe lapsuudesta aikuisuuteen. Kulttuurista riippuen sen ajatellaan kestävän eripituisen ajan, mutta useimmiten se ajoitetaan ikävuosien 16 ja 22 välille. Nuoruudessa ihminen etsii omaa yksilöllisyyttään ja erillisyyttään sekä rakentaa kuvaansa omasta itsestään suhteessa toisiin. Nuoren identiteetin etsiminen ja kehittyminen suuntautuu sekä oman ainutlaatuisuuden kokemiseen että samaistumisen johonkin sosiaaliinseen ryhmään, josta voi tulla hyvinkin tärkeä osa nuoren kokonaisidentiteettiä. (Kronqvist, Pulkkinen 2007: 166–173.)

Nuoruusiässä nuoren suhteet vanhempiin alkavat etäännyä ja ystävyys-suhteista tulee yhä tärkeämpiä. Tyypillistä on, että erilaiset konfliktit nuorten ja heidän vanhempiensa välillä lisääntyvät, kun aikuiset mielipiteineen tuntuvat nuorista vanhanaikaisilta. Nuoret kokevat etteivät aikuiset ymmärrä heitä, vaan pyrkivät rajoittamaan heidän elämäänsä ja elämäntapojansa. Nuorten ja heidän vanhempiensa välisillä konflikteilla on kuitenkin tärkeä merkitys nuoren itsenäistymiselle ja identiteetin kehittymiselle. Ne myös kertovat perheelle nuoren muuttuvista tarpeista ja ajan myötä suhteet muuttuvat aikuisten välisiksi ja usein myönteisiksi ja vastavuoroisiksi ihmissuhteiksi. (Kronqvist ym. 2007: 181–182.)

Nuoruuden ikävaiheessa nuori etsii ensimmäistä kertaa myös yhteiskunnallista paikkaansa yksilönä. Tämän suhteen kehittyminen edellyttää nuoren toiminnallisten valmiuksien kehittymistä. Yhteiskunnallinen jäsenyys ja sen edellyttämä toimintakyky kehittyy kun nuoren toimintaympäristö laajenee myös aikuiskontrollin ulottumattomiin. Tässä yhteydessä voimme puhua myös sosialisatiosta tarkoittavan prosessia, jossa yksilö omaksuu ensiksi lähiyhteisönsä sosiaaliset toimintatavat, käyttäytymisnormit ja arvot ja sen jälkeen juuri nuoruusiässä kasvaa sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti toimintakykyiseksi. Kasvatuksen avulla edistetään ja ohjataan nuoren sosialisatiota ja oman paikan löytymistä yhteiskunnassa. (Nivala 2011: 42–49.)

Nivalan (2011: 54) mukaan tämän päivän yhteiskunnassa nuori etsii paikkaansa ja tekee omia valintojaan monilla eri elämän alueella. Irrottautuessaan lapsuuden

ympäristöstään nuori pyrkii luomaan mielekkäitä sosiaalisia suhteita ja etsii tasa-painoa itsenäisyyden ja sitoutumisen välillä, hän rakentaa omaa elämäntapaansa ja suhteitaan arvoihin, aatteisiin ja perinteisiin. Yhteiskunnan taholta häneltä odote-taan taloudellista liittymistä rakenteisiin; koulutukseen hakeutumista ja ammatin-valinnan tekemistä sekä roolia työelämässä, kuluttajana ja yhteiskunnan toiminto-jen rahoittajana. Näiden lisäksi nuoreen kohdistuu odotuksia osallistua yhteiskun-nalliseen päätöksentekoon sekä osallisuutta epävirallisimmissa kansalaistoimin-noissa.

2.1 Nuoruus Eriksonin elämänkaariteoriassa

Kehityopsykologi Erik H Erikson on yksi merkittävimpiä elämänkaariteoreetikko-ja, jonka teoriassa nimenomaan ihmisen minuuden kehityksellä on keskeinen sija. Hän on erottanut ihmisen kehityksessä kahdeksan eri psykososiaalista kehitysvai-hetta, jotka jokainen yksilö käy läpi kehityksensä aikana. Jokaisella kehitysvai-heella on oma tehtävänsä, jonka onnistunut läpikäyminen luo pohjan selviytyä seuraavasta kehityskriisistä. Kehitystehtävässä epäonnistuminen vaikeuttaa puo-lestaan seuraavan kriisin kohtaamista. (Kronqvist 2007: 53.)

Eriksonin mukaan nuoruuden elämänvaiheessa, kehityksen pohjalla nuorella on aikaisempien elämänvaiheiden kokemukset ja niiden tuomat voimavarat. Nämä ovat toivo, tahdonvoima, tarkoituksellisuus ja aktiivisuus. Nuoruudessa koetaan Eriksonin mukaan viides kehityskriisi, jossa työstetään mm. seksuaali-identiteettiä, sekä ideologista ja ammatillista identiteettiä. (Jarasto, Sinervo 1999: 16–19, Kronqvist ym.: 2007: 172.)

Nuoruuden kehitystehtävät Erikssonin mukaan ovat identiteetin kehittyminen ja vahvistuminen. Omaa identiteettiään nuori etsii kokeilemalla erilaisia rooleja ja peilaamalla itseään vanhempien ja muiden aikuisten tarjoamista malleista. Identi-teetin löytäminen ja kehittyminen eivät synny helpolla, vaan jonkinasteinen rooli-hajaannus tai epävarmuus on kehitykselle tunnusomaista ja välttämätöntä. Kapi-nointi olemassa olevia rakenteita kohtaan on myös nuorelle tyypillistä ja se on olemassa olevien perinteiden kehittymisen edellytys. Varhaisen aikuisuuden vai-heen Erikson katsoo sijoittuvan myöhäisnuoruuteen, jolloin itsensä tiedostava

nuori lähtee etsimään omaa paikkaansa, tehtävänsä ja ihmissuhteitaan maailmasta. (Dunderfelt 1992: 217–218.)

2.2 Nuoruuden ikävaihe Nurmen mukaan

Jan- Erik Nurmen käsitykset nuoruuden kehitysvaiheista pohjaa paljolti Eriksonin teorialle. Hän myös korostaa nuoruuden olevan niin ikään valmistautumista aikuisuuteen, sen keskeisiin rooleihin ja niiden omaksumista. Yksi rooleista on koulutus ja työuran valitseminen, joka ohjaa nuoren elämää aikuisenakin. Toisena tehtävänä Nurmi näkee sosiaalisten suhteiden kokeilemisen, niiden luomisen ja liittymisen sekä perheen perustamisen ja jälkeläisten tuottamisen. Tämän päivän monimuotoisessa yhteiskunnassa tämä kehitystehtävä jatkuu myöhäisempiinkin elämänvaiheisiin ja siihen liittyy vahvasti myös sukupuolisen identiteetin vapaampi kehittyminen ja sen mukana tulleet valinnat, jotka myös muokkaavat identiteettiä. Kolmantena kehitystehtävänä hän näkee nuoren ideologian kehittymisen. (Nurmi 2004.)

Nurmen (1998: 256–257) käsityksen mukaan nuoruus elämänkaaren vaiheena kestää hyvin yksilöllisen ajan, jopa pari vuosikymmentä. Tästä huolimatta tätä elämänvaihetta pidetään kuitenkin siirtymävaiheena. Nuoruuden eri kehitysvaiheet limittyvät toisiinsa ja sen muotoutumiseen vaikuttavat monet fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tekijät. Nuoruuden eri vaiheet voidaan jakaa varhaisnuoruuteen 11–14 v, keskinuoruuteen 15–18 v ja myöhäisnuoruuteen 19–25 v.

Nurmen (1998: 263- 266) mukaan nuoruuden alkuvaiheita määritellään yleensä biologisen kehityksen kautta. Puberteetin alkaminen on yksi selkeästi nuoruuden alkamista määrittävä tekijä. Fyysisen kehityksen lisäksi tässä iässä nuoren ajattelumuoto kehittyy, jolloin hän kykenee ajattelemaan aikuisen tavoin loogisesti ja abstraktisti. Toinen nuoruuden tärkeä kehitysjakso on lapsuudenkodista irtautuminen. Tässä elämänvaiheessa nuori saa enemmän itsenäisyyttä ja päätösvaltaa omilla asioissaan. Alkaa valmistautuminen aikuisen rooliin. Elämänvaiheeseen kuuluvat koulutus- ja työuran, ihmissuhteiden ja elämäntavan valinnat. Näitä seuraavat taloudellinen itsenäisyys, parisuhde ja perheen perustaminen, mitkä luovat

pohjaa aikuisuudelle. Nämä elämänvaiheet ovat pituudeltaan yksilöllisiä ja moni saavuttaa aikuisuuden tunnusmerkit vasta lähempänä kolmeakymmentä ikävuotta.

Nurmi myös korostaa erilaisten yhteiskuntamuotojen, historiallisen ajan, ympäristön sekä sukupuoleen liittyvien odotusten määräävän nuoren elämän kehitystehtävien kulkua. Hän kuvaa nuoruutta kahdella lomittaisella tapahtumakululla. Nuori ohjaa omaa elämäänsä tekemällä erilaisia valintoja ja toimimalla niiden mukaan. Oman elämän ohjaaminen puolestaan tapahtuu tarjolla olevassa ympäristössä, niissä haasteissa mitä yhteiskunta ja kukin kulttuuri asettavat. Myös nuoren omat kyvyt ja aikaisemmat elämäkokemukset ohjaavat valintojen tekemistä. Tekeminsä valintojen pohjalta nuori muodostaa kuvaa omasta itsestään. Toiminnastaan saamansa palaute, onnistumiset ja epäonnistumiset luovat pohjaa nuoren omakuvulle. (Nurmi 1998: 263–265.)

3 ITSETUNNON KASVULLA ITSENÄISYYTEEN

Liisa Keltikangas–Järvisen (1994: 17–22) määrittelee itsetunnon itseluottamukseksi ja itsensä arvostamiseksi. Ihmisen itsetuntoa on se, millaisena ihminen näkee itsensä. Kuinka paljon hyviä ominaisuuksia hän näkee itsessään ja kuinka paljon hän arvostaa itseään. Itsetunto on ihmisen sisällä oleva tunne omasta arvokkuudesta, eikä sitä sen takia voi arvioida toisten silmin. Hyvän itsetunnon omaavalla ihmisellä on kuitenkin myös realistinen kuva itsestään sekä omista hyvistä ja huonoista ominaisuuksistaan. Henkilö kykenee näkemään oman elämänsä arvokkaana ilman, että hänen tarvitsee hakea arvostusta suorittamalla. Hän tuntee olevansa arvokas omana itsenään. Hyvän itsetunnon omaava henkilö pystyy myös arvostamaan ja ihailemaan toisia ihmisiä ilman, että kokee heidät uhaksi omalle osaamiselleen tai olemassaololleen. Itsetuntonsa avulla ihminen kykenee suhtautumaan epäonnistumisiin ja pettymyksiin niin, etteivät ne lannista tai vaurioita häntä, vaan hän ymmärtää niiden kuuluvan osaksi jokaisen ihmisen elämää.

Ihmisen itsetunto on osa hänen minäkuvaansa, käsitystä siitä millaisena hän pitää itseään ja millaisilla asioilla hän itseään, arvomaailmaansa ja tavoitteitaan arvottaa. Ihmisen minäkuvaa pidetään hänen tärkeimpänä ominaisuutena. Se määrää hänen käyttäytymistään, sillä ihminen ei käyttäydy todellisten kykyjensä ja ominaisuuksiensa mukaan, vaan sen mukaan millainen *käsitys* hänellä niistä on. Minäkäsityksensä avulla yksilö pitää myös itsensä psyykkisesti tasapainossa. Se ylläpitää tasapainoa tunteiden, havaintojen ja ajatusten välillä. Sen avulla yksilö tulkitsee ympäröivää maailmaa ja siitä saatuja havaintoja. Se määrää myös millaisia odotuksia yksilöllä on tulevaisuutensa suhteen. (Aho 1996: 9-12.)

Tutkimusten mukaan nuoruuden alkuvuosina ihmisen itsetunto heikkenee. Tätä on selitetty muun muassa sillä, että kyseisessä kasvuvaiheessa nuori hakee voimakkaasti ikätoveriensa hyväksyntää ja tällöin toisten nuorten mielipiteet vaikuttavat ja muokkaavat nuoren kuvaa itsestään. Nuoret tulevat myös hyvin tietoisiksi siitä, että ovat jatkuvasti ikätoveriensa arvioitavana ulkoisten seikkojensa ja persoonallisuutensa takia. Nuoren kasvun ja aikuistumisen myötä myös itsetunto vahvistuu

omien tulevaisuuden suunnitelmien, valinnanmahdollisuuksien ja vastuun kasvun myötä. (Lindblom – Yläne, Niemelä, Päivänsalo, Tynjälä 2005: 93–98.)

Itsetunnon ja itsenäisyyden välillä on nähtävä yhteys. Itsetunnoltaan vahva nuori kykenee tekemään omaa elämäänsä koskevia päätöksiä itsenäisesti, vaikka ne poikkeaisivatkin muiden odotuksista. Yksi nuoruuden tärkeimmistä kehitystehtävistä on irrottautua vanhemmista ja rakentaa itsenäistä aikuisuutta. Tällä matkalla ikätovereiden merkitys kasvaa. Onnistumisen kokemukset ja positiivinen palaute läheisiltä aikuisilta tuovat nuorelle lisää itseluottamusta siihen, että hän kykenee tekemään tulevaisuuttaan koskevia ratkaisuja. Jos nuori kokee jatkuvasti epäonnistumisia ja olevansa huono, hän tarvitsee sekä ikätovereitaan ja turvallisia aikuisia, joiden kanssa peilata omaa itseään ja asettaa elämälleen realistisia tavoitteita. (Kronqvist, Pulkkinen 2007: 176–178.)

Erikssonin kehitysteoriassa eri kehitysvaiheiden yhdistävänä tekijänä, ikään kuin punaisena lankana kulkee yksilön minäkäsityksen kehittyminen. Yksilön tasapainoinen ja onnistunut kehitys edellyttää vahvan minäkäsityksen kehittymistä. Sen merkitys korostuu puhuttaessa vammaisen henkilön kehityksestä. Vammaisen henkilön kehityksessä hänen fyysisellä ympäristöllään on suurempi merkitys kehittymiselle kuin vammattomalla henkilöllä. Vammainen nuori tarvitsee tukea terveen itsetunnon ja minäkäsityksen kehittymiseen, mutta myös positiivista ja realistista palautetta. Positiivinen tuki on erittäin tärkeää, sillä vammainen nuori kohtaa yleensä tavallista enemmän vastoinkäymisiä, pettymyksiä, avuttomuuden ja kyvyttömyyden tunteita elämässään. Minäkäsityksen tukemisessa on tärkeää tukea vammaisen nuoren vahvuuksia ja kykyjä selviytyä, eikä juuttua hänen puutteisiinsa ja rajoituksiinsa. Terveeseen minäkuvaan kuuluu omien rajojensa tunteminen ja tunnustaminen, mutta jokaisella on oikeus myös unelmiin. (Ahvenainen, Ikonen, Koro 2001: 51–52.)

3.1 Kehitysvammainen nuori erityistä tukea tarvitsevänä

AAMR:n (1992) (American Association on Mental Retardation) määritelmän mukaan kehitysvammaisuus on tämänhetkisen toimintakyvyn huomattava rajoitus. Tilalle on ominaista keskimääräistä heikompi älyllinen suoriutuminen ja siihen

liittyy rajoituksia vähintään kahdessa tai useammassa adaptiivisten taitojen osa-alueessa: kommunikaatiossa, itsestä huolehtimisessa, kotona asumisessa, sosiaalisissa taidoissa, yhteisöllisyydessä, itsensä hallitsemisessa, terveydessä ja turvallisuudessa, oppimiskyvyssä, vapaa-ajantaidoissa ja työtaidoissa. Rajoitukset tai puutteet ovat ilmaantuneet ennen 18-vuoden ikää. Kyse on AAMR:n mukaan nimenomaan älyllisten ja erilaisiin olosuhteisiin ja tilanteisiin sopeutumisen taitojen osa-alueissa sekä ympäristön vaatimusten välisestä ristiriidasta. Tällöin älyllinen kehitysvammaisuus on siis vamma ainoastaan tämän ristiriidan tuloksena. (Kaski 2001:21.)

Perinteisesti kehitysvammaisuus on määritelty yksilön älyllisen suoriutumisen mukaan. Nykyään kehitysvammaisuuden määrittelijäksi on yhä merkittävämmässä määrin noussut se, kuinka hyvin yksilö suoriutuu vuorovaikutuksesta vaihtelevien toimintaympäristöjensä kanssa. Yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta kutsutaan yksilön toimintakyvyksi, jossa huomioidaan yksilön psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen selviytyminen eri ympäristöissä tarkoituksenmukaisesti.(Äystö 2001:89.)

Kehitysvammaisella nuorella on yksinkertaisempi ja konkreettisempi käsitys todellisuudesta kuin ei vammaisilla henkilöillä. Jokaisen oma persoona vaikuttaa lisäksi hänen kykyynsä ja tapansa olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Vamman vaikeusasteesta riippuen sen aiheuttamat vaikeudet voivat olla lieviä oppimisvaikeuksia, jolloin henkilö on useimmissa toimissaan omatoiminen ja itsenäinen. Vammojen vaikeus voi johtaa henkilön aina jatkuvaan tuen ja ohjauksen tarpeeseen tai täydelliseen riippuvuuteen toisista ihmisistä. (Ikonen 1999:97, Kaski 2001:25.)

3.2 Kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen

Nuorilta odotetaan itsenäistymistä, ammatin, työn ja perheen hankkimista. Silloin kun kyseessä onkin vammaisen nuori, hän ei selviydy näistä aikuistumisen odotuksista ilman tukea ja tukijoukkoja. Vammaisuudesta riippuen hänen mahdollisuutensa hallita fyysisiä tai psyykkisiä toimintojaan on vaillinainen ja vaikeuttaa itsenäistymistä. Vammaisella nuorella ainoa vaihtoehto lapsuudenkodista irtautu-

miseen on useimmiten eri tavoin tuettu asumisyksikkö, jossa hän saa apua tarvittaessa ympäri vuorokauden. Monet arkipäivän askareet edellyttävät toisen ihmisen tukea ja apua. Usein vammaisen nuori pelkää aikuistumista ja sen eteen tuomia asioita ja haluaisi pysyäkin lapsena. Nuorten tavoin vammaisenkin nuoren minäkäsitys ja identiteetti kasvaa ja vahvistuu kokemusten kautta. Vammaisen nuoren minäkuvaan vaikuttaa nuoren fyysiset epämuodostumat tai mahdollisten liikkumisen apuvälineiden käyttö. Vammaisen nuoren aikuistuminen tapahtuu yksilöllisesti aivan kuten muidenkin nuorten. (Ahponen 2008: 11–12, 37.)

Nuoruusiän kehityksessä tärkeässä asemassa nousevat ystävyys- ja ihmissuhteet sekä myös yhteiskuntaan, sen toimintaan ja eri ideologioihin ja rooleihin tutustuminen. Vammaisen nuoren kohdalla mm. fyysiset ja kommunikoinnin rajoitteet saattavat haitata osallistumista ja näin ollen heiltä jää kokematta itsenäistymiseen johtava psykososiaalinen kehitys. Monelle kehitysvammaiselle ihmissuhteiden rakentaminen ja niiden ylläpitäminen on erittäin vaikeaa, koska se vaatii useinkin ulkopuolisen tukea. Kehitysvammaisen seksuaalisuus on usein kielletty ja vaiettu osa-alue ja tästä syystä monelle heistä kipeä asia. (Murto 1995: 24–25.)

Jokainen ihminen tarvitsee onnistumisen elämyksiä. Näiden kokemusten kautta ja niistä saadun palautteen avulla ihmisen itsetunto kasvaa ja hän kokee hallitsevansa omaa elämäänsä. Jokaiselle ihmiselle on tärkeää saada tuntea hallitsevansa sekä ulkoista, että sisäistä maailmaansa. Vammaisen henkilön elämässä oman elämän hallitseminen ei ole selkeä asia. Usein heitä ja heidän elämänsä koskevat päätökset tehdään kysymättä heidän mielipidettään tai osallisuuttaan asiaan. (Loijas 1994: 23–25.)

Loijaksen (1994:24–25) mukaan myös yhteiskunnan fyysinen rakenne estää vammaista osallistumasta itseään koskevaan päätöksentekoon. Vammaisen ihmisen arjessa korostuu ihmisen sisäisen hallinnan merkitys. Itsenäistyminen ei tällöin merkitsekään omatoimista selviytymistä kaikesta, vaan mahdollisuutta osallistua ja tehdä itseään koskevia päätöksiä. Tällöin vammasta huolimatta henkilö pystyy vaikuttamaan omaan elämänsä suuntaan kuten ei vammaisenkin.

Oiva Ikonen (1999: 151) puhuu opetuksen yhteydessä kehitysvammaisen itseohjautuvuudesta. Tällä hän tarkoittaa kehitysvammaisen kykyä arvioida itse omia taitojaan, kykyä asettaa tavoitteita ja haluta oppia uusia asioita, kykyä hahmottaa ja kertoa vahvuuksistaan ja heikkouksistaan, kykyä reflektoida, ottaa vastuuta tekemisistään, hyväksyä avuntarpeensa ja omata realistinen minäkuva. Kehitysvammaisen itseohjautuvuus ja itsenäisyyden kasvu luo myös mahdollisuuksia päättää ja osallistua oman elämänsä päätöksentekoon, mahdollisuutta osoittaa mielipiteitään ja mieltymyksiään, kykyä tehdä valintoja, kantaa vastuuta omista valinnoista ja teoista sekä tuntee arvostusta omana persoonanaan yhteisössään. Kehitysvammaisen itseohjautuvuutta ja itsenäisyyttä saattavat rajoittaa hallitsevat, kontrolloivat, ylihuolehtivat kasvattajat ja kasvuympäristö sekä yksilöllisyyttä rajoittavat liian suuret ryhmät opinnoissa tai asumisessa.

Useille kehitysvammaisille nuorille peruskoulun jälkeisten opintojen aloittaminen on askel itsenäistymiseen. Erityisoppilaitoksia on Suomessa suhteellisen harvassa ja usein opintojen aloittaminen edellyttää muuttamista kotipaikkakunnalta ja asumista koulujen asuntoloissa kouluviikkojen aikana. Asumisen ja kotoa poissaolomisen lisäksi nuoren elämänpiiri laajenee koulumatkojen kulkemisen harjoittelujen ja uusien ystävien myötä. Irtaantuminen lapsuudenkodista tapahtuukin näin luonnollisesti muiden nuorten tavoin, mutta tuettuna. (Loijas 1994: 94.)

3.3 Itsemääräämisoikeus

Ihmisen autonomia – oman itsensä määrääminen - merkitsee jokaiselle ihmiselle erilaisia asioita eri elämäntilanteissa. Se voidaan määritellä omalakisuuudeksi, itsemääräämiseksi tai itsemääräämisoikeudeksi. Eräs käsitys autonomiasta perustuu yksilön tasolla hänen mahdollisuuksiinsa ja kykyynsä tehdä itsenäisiä ja järkeviä päätöksiä ja valintoja. Päätökset ja valinnat liittyvät olennaisesti vapauteen ja kykyyn määrittää tarpeiden ja valintojen motiivit. (Mehtäläinen, Taipale 2000: 111.)

Autonomia on yksi tärkeimmistä myös kehitysvammaisen nuoren aikuistumiseen liittyvä tekijä. Autonomialla tarkoitetaan tässä yhteydessä kehitysvammaisen mahdollisuutta päättää itse omista asioistaan. Kehitysvammaisen henkilö voi fyysisesti tarvita runsaasti apua, mutta kykenee tekemään omaa elämäänsä koskevia

päätöksiä itsenäisesti tai päinvastoin. Epätarkoituksenmukaiset elinympäristöt vaativat vammaisia turvautumaan toisten apuun ja tukeen, jolloin henkilön riippumattomuus kärsii. Autonomian puutteessa elämänpiiri saattaa kapeutua hyvin pieneksi, kun taas vähäiselläkin autonomialla henkilö voi elää rikasta ja onnellista elämää. (Ahponen 2008:162, Loijas 1994: 24–25.)

Itsemääräämisoikeus voidaan nähdä yhtenä voimaantumisen (empowerment) elementtinä. Kysymykseen mitä voimaantumisella tarkoitetaan, on ehkä helpompi hahmottaa kysymällä mitä se saa aikaan ihmisessä. Voimaannuttuaan henkilö kykenee käyttämään kykyjään ja valmiuksiaan, hän luottaa itseensä ja omaan osaaamiseensa sekä kykenee myös tulkitsemaan omaa toimintaansa. Voimaantuminen lisää henkilön aloitteellisuutta ja luovuutta sekä vastuunottoa omasta itsestään. Voidaan puhua myös ”sisäisestä johtajuudesta”. Autonomian lisääntyessä henkilön mahdollisuudet tehdä omia itsenäisiä valintoja lisääntyvät. Hänen myönteinen minäkuvansa kasvaa ja hän kykenee toimimaan yhteisöllisesti. (Empowerment and the empowering environment 2008.)

Me itse ry. on kehitysvammaisten ihmisten perustama kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena puolustaa heidän oikeuksiaan ja tukea vammaisten ihmisten osallistumista yhteiskuntaan tasavertaisina kansalaisina. Heidän julkilausumansa vammaisten henkilöiden aikuistumisesta kuuluu seuraavasti:

”Aikuisuuden edistäminen lapsuudenkodissa: Sallikaa aikuisten vammaisten perheenjäsentenne kirjoittaa oman elämänsä käsikirjoitus. Meillä on oikeus irrottautua vanhemmista. Muistakaa vanhemmat, teillä on oikeus päästää irti: Antakaa meille mahdollisuus tuntea, että voimme hallita elämäämme. Olkaa ylpeitä meistä halutessamme itsenäistyä. Älkää sitoko meitä tekemällä asioita puolestamme. Antakaa meidän yrittää, antakaa meidän epäonnistua. Ohjatkaa, tukekaa, luokaa haasteita, antakaa meidän ottaa sopivia riskejä, älkää holhotko meitä ikuisiksi lapsiksi. Kohdelkaa meitä kuten kohtelisitte ketä tahansa vastaavan ikäistä ihmistä. Aikuisena on vaikea aikuistua” (Me itse 1996).

4 ASUMISVALMENNUS

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista edellyttää kuntia järjestämään vammaisille henkilöille heidän tarvitsemiaan palveluja. Lain tarkoituksena on edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuutta elää yhdenvertaisesti muiden kansalaisten kanssa ja poistaa ja ehkäistä vammaisuudesta syntyneitä haittoja ja esteitä. Palveluasuminen vammaisille kuuluu lain mukaan kunnan järjestämisvelvollisuuksiin samoin kuin kuntoutuspalvelut ja tarvittavan henkilökohtaisen avun järjestäminen vammaisen henkilön selviytymiseksi arjesta, työstä ja vapaa-ajasta tasavertaisesti muiden kuntalaisten kanssa. (L:1987/0380.)

Asumisvalmennukseksi kuvataan niitä toimenpiteitä, joita kehitysvammaisen nuoren itsenäinen elämä ilman vanhempien ympärivuorokautista valvontaa edellyttää. Asumisvalmennus on suunnitelmallista yhteistyötä nuoren, läheisten ja työntekijöiden kesken ja sen tavoitteena on yksilöllinen ja onnistunut muutto lapsuuden kodista itsenäiseen elämään. Asumisvalmennuksen kulmakivenä on nuoren täysivaltainen osallistuminen häntä koskevaan päätöksentekoon ja hänen itsemääräämisoikeutensa kunnioittaminen. Kehitysvammaisella henkilöllä tulee olla oikeus itsenäistymiseen ja omaan elämään yhteiskunnan suoman tuen turvin ilman vanhempien tai läheisten jatkuvasti läsnä olevaa tukea. (Hämäläinen, Malkki, Hahto, 2008)

Savon Vammaisasuntosäätiön asumisvalmennusmallin mukaan asumisvalmennuksen tarkoitus on lisätä sekä kehitysvammaisen henkilön että hänen läheistensä mahdollisuutta vaikuttaa ja osallistua sekä tukea kehitysvammaisen itsenäistymistä ja itsenäistä suoriutumista arkielämän toiminnoista. Asumisvalmennus luo myös edellytyksiä valmistautua tulevaan elämän muutokseen ja siitä väistämättä seuraaviin tunteiden tunnistamiseen ja käsittelyyn. Vaikka jokaisen perheenjäsenen itsenäistyminen ja muutto lapsuudenkodista on luonnollinen asia, kehitysvammaisen nuoren muuttaminen aiheuttaa läheisille monenlaisia ristiriitaisia tunteita. Riittävän pitkäkestoinen asumisvalmennus mahdollistaa sekä kehitysvammaisen että myös muiden perheenjäsenten valmistautumisen tulevaan elämänmuutokseen. (Hämäläinen ym.2008.)

Asumisvalmennuksen tulisi olla osa kehitysvammaisten asumispalveluiden järjestämistä, mutta käytännössä sitä toteutetaan kunnissa lähinnä erilaisien projektirahoitusten turvin ja useimmat muuttajat jäävät ilman asumisvalmennusta muuttaessaan lapsuudenkodistaan. Kehitysvammaisten jatko-opetukseen asumisvalmennus kuuluu luonnollisena osana opetussuunnitelmaa toisen asteen oppilaitoksissa. (Hämäläinen ym. 2008.)

4.1 Valmentava opetus

Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus on tarkoitettu opinnoissaan erityistä tukea tarvitseville nuorille, joiden tulevaisuuden suunnitelmat ovat vielä selkiytymättömiä ja ennen ammatilliseen opetukseen siirtymistä tarvitsevat tukea yhdellä tai useammalla elämän osa-alueella (valmentava1). Valmentavaa opetusta on myös nuorille, joilla ei ole edellytyksiä ammatilliseen perustutkinnon suorittamiseen, vaan tavoitteena on sellaisten arkielämän ja työelämän taitojen saavuttaminen (valmentava2), että he kykenevät koulutuksen jälkeen mahdollisimman itsenäiseen elämään ja asumiseen. (Veivo 2010: 18–19.)

Ammattiopisto Luovin valmentavien koulutuksien opetussuunnitelmissa opintojen yksi keskeisistä tavoitteista on opiskelijoiden valmentautuminen mahdollisimman itsenäiseen elämään, olipa heidän opiskelujensa tavoite työ tai jatko-opinnot. Opintojen tavoitteena on tukea opiskelijoiden omatoimisuutta, toimintakyvyn ja arkielämän taitojen harjaantumisessa sekä ylläpitämisessä. Turvallisen opiskeluympäristön tarjoaminen nuorelle vahvistaa myös hänen elämäntaitojaan ja kehitystään vastuuntuntoiseksi ja velvollisuuksistaan huolehtivaksi eri yhteisöissä toimivaksi jäseneksi. (Ammattiopisto Luovi 2010.)

Erityisopiskelijaksi nuorta ei määrittele yksin nuoren mahdollinen vammaisuus, vaan ensisijaisena kriteerinä käytetään opiskelijan opiskelujärjestelyjen ja tukitoimien tarvetta. Erityisen tuen tarpeen perusteena voi olla vamma, sairaus tai oppimisen vaikeus, sosiaalinen tilanne tai muu opiskelua ja siitä selviytymistä vaikeuttava seikka, jolloin tuen tarve on jatkuvaa. (Lämsä 2010: 43.)

Valmentavan opetuksen arjen haasteita ovat jokaisen opiskelijan tarpeiden huomioiminen yksilöllisesti sekä ryhmässä toimiminen. Jokaisen opiskelijan tarpeet, terapiat, kuntoutukset on sovittava yhteen, sen lisäksi opetus tapahtuu yleensä joko yksilö- tai pienryhmäopetuksena. Ryhmässä toimiminen ja ryhmätyötaitojen harjaannuttaminen ovat valmentavassa koulutuksessa tärkeässä asemassa, vaikka yksilöllisten lukujärjestysten takia koko opiskeluryhmä on harvemmin koolla kokonaisuudessaan. Yhteisöllisyyttä lisäävät kuitenkin yhteiset retket, tutustumiskäynnit eri kohteisiin ja juhlat. Nuoren onnistunut opiskelu valmentavassa koulutuksessa antaa hänelle kokemuksen vertaisryhmässä työskentelemisestä ja sen tuomasta tuesta. Vertaisryhmässä opiskellessa nuori saa samaistumisen kokemuksia siitä, ettei ole ainoa tukea tarvitseva maailmassa, vaikeuksistaikin voi selvitä ja tarvittaessa tukea voi saada ja ottaa vastaan. (Mäntykivi, Merentie 2010: 92–95.)

Ohjaaminen on olennainen osa opiskelijan kokonaisvaltaista oppimistapahtumaa valmentavassa koulutuksessa. Ohjaajan roolissa voi olla kuka tahansa hänen kanssaan työskentelevä opettajan lisäksi. Ohjaustilanteet edellyttävät suunnitelmallisuutta siitä, kuinka tilanteissa taataan opiskelijalle mahdollisimman suuri itsenäisyys tehtävistä suoriutumiseen. Opiskelijoiden tuen tarpeet ovat erilaisia ja mitä enemmän tukea tarvitaan, sitä tärkeämpää on sen mitoittaminen suhteessa itsenäiseen selviytymiseen. Nykyisin puhutaan kasvatuksen dialogisuudesta, jolla tarkoitetaan tasavertaista ja vuorovaikutteista kommunikaatiotapahtumaa opiskelijan ja häntä opettavan tai kasvattavan henkilön välillä. Ohjaustilanne voi olla myös mitä suurenmassa määrin dialoginen, jolloin opiskelija ja ohjaaja kohtaavat toisensa tasa-arvoisina heidän kasvuaan ja ikäkauttaan vastaavalla tavalla. (Hintsanen 2010:143–149.)

4.1.1 Hojks

Lain mukaan ”jokaiselle vammaisuuden, sairauden, kehitysviivästyksen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisopetusta tarvitsevalle opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS”(L:630/1998).

HOJKS on asiakirja, joka kertoo erityisopiskelijalle laaditusta yksilöllisestä opetuksen suunnittelusta ja käytännön tukitoimenpiteistä opetuksen ja oppimisen mahdollistamiseksi. Oleellista siinä on, että se korostaa ja mahdollistaa opiskelijan aktiivisen roolin oppijana, kokijana ja tiedon etsijänä ja prosessoijana. HOJKS:iin sisällytetty arviointi mahdollistaa henkilökohtaisen opetussuunnitelman HOPSin laatimisen, mikä on lain mukaan jokaiselle erityisopiskelijalle tehtävä. Arvioinnin tulee kohdistua myös opiskelijan arkiseen elinympäristöön, jolloin arvioidaan millaisten taitojen harjaannuttamista mahdollisimman itsenäinen selviytyminen arkielämässä vaatii. Tulevaisuuden suunnitelmien ja haasteiden huomioiminen HOJKS:n laadinnassa on myös tärkeää, tällöin mahdolliset elämänmuutokset pystytään ennakoimaan ja niihin varautumaan myös opetuksellisin keinoin. (Ikonen 1999: 186–191.)

Ammattiopisto Luovissa jokaiselle opiskelijalle laaditaan HOJKS-asiakirja, joka tarkistetaan vähintään kolme kertaa lukuvuoden aikana. Se on työväline, jota käytetään oppimisen suunnittelussa, toteuttamisessa ja seurannassa. HOJKS:n laadinnassa on tärkeää muistaa, että siihen kirjatut tavoitteet tulee olla mahdollista saavuttaa ja siihen kirjatut tukitoimet ovat mahdollista toteuttaa. HOJKS-prosessin laadinnasta, seurannasta ja toteutuksesta vastaa luokanvalvoja. Hänen tehtävänä on myös huolehtia, että tarvittavat tiedot siirtyvät muille opettajille ja opiskelupalvelun henkilöstölle. Sen laadinnassa pääroolissa on opiskelija, jonka ollessa alaikäinen myös hänen vanhempansa odotetaan osallistuvan HOJKS:n työstämiseen. Opiskelijan tuen tarpeesta riippuen HOJKS-työskentelyyn osallistuu myös moniammatillinen opiskelijapalveluhenkilöstö, opiskelijan tarpeiden ja myös toiveiden mukaan. (Ammattiopisto Luovi 2010.)

4.1.2 Kasvatuksellinen kuntoutus valmentavassa opetuksessa

Lämsä (2010: 37–38) tarkastelee artikkelissaan valmentavaa opetusta nimenomaan kasvatuksellisen kuntoutuksen näkökulmasta. Hänen mukaansa valmentavan opetuksen tavoitteena ei ole tiettyjen oppiaineiden hallitseminen, vaan opiskelijoiden kokonaisvaltainen kasvu ja kuntoutuminen, jonka lähtökohtana ovat opiskelijan yksilölliset tarpeet. Kasvatus ja kuntoutus ovat hänen mukaansa näin ollen

opetuksen keskiössä. Lämsän mukaan kasvatuksellinen kuntoutus sopii valmentavan opetuksen teoreettiseksi lähtökohdaksi.

Murron (2007: 151–152) mukaan kasvatuksellinen kuntoutus perustuu humanistis-konstruktiviseen ihmis- ja oppimiskäsitykseen. Se painottaa yksilön kokonaisvaltaista kasvuprosessia jossa yksilöllä on aktiivinen rooli. Lähtökohta on hyvin kasvatusoptimistinen, jossa jokainen opiskelija nähdään pohjimmiltaan hyvänä, sosiaalisena, vastuullisena, valintoja tekevänä ja jolla on lähes rajattomat kasvu- ja kehitysmahdollisuudet. Opettajan tehtäväksi jää luoda oppimiselle suotuisa ympäristö ja edellytykset sekä ohjata opiskelijaa hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaan.

Käytännössä kasvatuksellinen kuntoutus on opiskelijan yksilöllisen kasvun tukemista hänen omista lähtökohdistaan käsin sekä erilaisten ongelmien ehkäisyä ja lievittämistä kasvatuksellisin keinoin. Tavoitteena on opiskelijan kasvaminen ja kypsyminen aktiiviseksi osallistujaksi omaan elämäänsä. Kuntoutukselliset lähtökohdat ja opiskelun tavoitteet ovat jokaisella opiskelijalla siis yksilölliset. Kuntoutukselliset toimenpiteet voivat kohdistua sekä opiskelijan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai vajavaisuuksiin tai hänen elin- ja toimintaympäristöönsä jolloin kuntoutuksessa on usein kysymys esteiden vähentämisestä tai poistamisesta. (Murto 2007: 55–69.)

Kasvatuksellisen kuntoutuksen arvoina voidaan pitää yksilöllisyyttä, ihmisarvoa, kokonaisvaltaisuutta ja osallisuutta. Yksilöllisyydellä tarkoitetaan opiskelijan yksilöllisten tavoitteiden lisäksi myös erilaisten opiskelijoiden oikeuteen saada tarvitsemaansa opetusta, siis koulutuksellista tasa-arvoa. Ihmisarvosta puhuttaessa puhutaan jokaisen ihmisen, myös erityisopiskelijan arvosta arvokkaana yksilönä, jolla on omat vahvuutensa tuen tarpeiden lisäksi. Ihmisarvoon liittyy myös hänen itsemääräämisoikeutensa, oikeus olla aktiivisesti osallisena itseä koskevassa päätöksenteossa, suunnittelussa ja toteutuksessa. Sekä valmentavassa opetuksessa että kasvatuksellisessa kuntoutuksessa korostetaan yksilön elämänhallinnan ja itseohjautuvuuden vahvistamista. Kokonaisvaltaisuudella tässä yhteydessä tarkoitetaan opiskelijan yksilöllistä huomioimista psyko-fyysisenä kokonaisuutena sekä hänen

toimintaympäristönsä huomioon ottamista kasvatuksellisessa kuntoutuksessa. (Lämsä 2010: 39–41.)

Kasvatuksellisen kuntoutuksen yksi tärkeimmistä painopisteistä on opiskelijan ja opettajan vuorovaikutus. Onnistuneella vuorovaikutuksella niin suhteessa opettajaan kuin koko muuhun nuoren kanssa työskentelevään henkilöstöön on ratkaiseva merkitys. Henkilöstön kannustava asenne, opiskelijan vahvuuksiin sekä ongelmien ratkaisumahdollisuuksiin perustuvat tavoitteet sekä positiivinen mutta rehellinen palaute kannustavat opiskelijaa oppimaan uusia asioita. (Lämsä 2010: 44–45.)

4.2 Asumisvalmennus valmentavan opetuksen opetussuunnitelmassa

Savon Vammaisasuntosäätiö katsoo asumisvalmennuksen perustuvan kirjalliseen sopimukseen yhteistyöstä, jonka tavoitteet, sisältö ja kesto määritellään jokaisen nuoren yksilöllisten tarpeiden sekä perheiden elämäntilanteiden mukaan. Valmennus koostuu ennen muuttoa, muuton aikana ja muuton jälkeen tapahtuvaksi nuoren ja hänen läheistensä valmentamiseksi. Sen katsotaan olevan sekä yksilö, että ryhmävalmennusta. (Hämäläinen ym.2008.)

Valmentavan koulutuksen opetussuunnitelman mukaan toimintakyvyn ylläpitäminen sisältää opintoja yhteiskunnassa toimimisesta, itsetuntemuksesta, sosiaalisista taidoista, arkielämäntaidoista ja itsenäisen asumisen valmiuksista sekä itsestä huolehtimisen taidoista ja vapaa-ajan viettämisestä. Edellä mainituissa taidoissa harjaantuminen edesauttaa nuorta toimimaan yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä, joka kykenee käyttämään tarvitsemiaan palveluja mahdollisimman itsenäisesti, tuntee omat oikeutensa ja velvollisuutensa yhteisöjen jäsenenä sekä osallistuu lähiyhteisönsä toimintaan kykyjensä ja omien halujensa mukaan. Opiskelijan itsetunto ja sen vahvistaminen, oman tulevaisuuden suunnittelu ja itsenäinen päätöksenteko on olennainen osa nuoren aikuiseksi kasvamisessa. (Ammattiopisto Luovi 2010.)

4.3 Asumisvalmennus itsenäistyvän nuoren irtaantumisen tukena

Tarja Männyn (2000:84–86 a) mukaan integroituakseen yhteiskuntaan kehitysvammaisen nuori tarvitsee tukea monella rintamalla. Vaikka ammatillisen erityisopetuksen tavoitteena on tukea nuorta ammattiin ja työelämään integroitumisessa, kokonaisvaltaiseen aikuistumiseen tarvitaan lisäksi myös asumisen ja sosiaalisten suhteiden harjaantumista. Työllistymisen lisäksi, ammatillisen erityisopetuksen oppilaitoksilla ja sen antamalla koulutuksella on suuri merkitys kehitysvammaisten opiskelijoiden itsenäistymisessä ja elämänhallinnan taitojen harjaannuttamisessa. Nuoret tarvitsevat järjestettyjä mahdollisuuksia harjoitella henkilökohtaisia ja sosiaalisen elämän taitoja sekä luonnollista riippumattomuuteen kasvamista, johon tarjoutuu tilaisuuksia tavoitteellisessa asumisvalmennuksessa. Itsenäisen elämän ja aikuisuuden roolien taitojen harjaannuttaminen tapahtuu henkilökohtaisten opetussuunnitelmien mukaisesti ja sisältää toiminnallista ja kokemuksellista harjaantumista nuoren tarpeiden mukaisesti. Ammatillisen erityisoppilaitoksen opetuksen tavoitteena on, että nuori jatkaisi asumistaan opintojen jälkeen mahdollisimman itsenäisesti, edellytystensä mukaisesti.

Erityisopetusta saava nuori ei automaattisesti kykene siirtämään opittuja taitoja uusiin ympäristöihin. Hyvin usein opittu käyttäytyminen jää tilannesidonnaiseksi, tällöin jo opetuksen suunnitteluvaiheessa pitäisi kiinnittää huomiota opitun yleistämisen ja siirtämisen ympäristöstä toiseen. Tämän mahdollistamiseksi on tärkeää, että opiskelijan kanssa työskentelevät toimivat ja vaativat opiskelijalta samoja asioita, oppimisympäristöt, tilanteet ja palkkiot ovat mahdollisimman luonnollisia, opiskelija kykenee löytämään yhteyden aikaisemmin opitun ja uuden oppimisen välillä ja että käyttäytymisen vahvistamisessa pyritäisiin mahdollisimman nopeasti vain ajoittaiseen vahvistamiseen jatkuvan sijasta. (Ikonen 1999: 149.)

4.4 Kodin ja koulun kumppanuus

Kehitysvammaisen nuoren onnistunut valmentaminen itsenäiseen elämään edellyttää kodin ja koulun saumatonta yhteistyötä. Valmentavassa opetuksessa yhteistyö nuoren koulutuksen ja opiskelun tukemiseksi jatkuu yleensä vaikka nuori olisikin jo täysi-ikäinen. Täysi-ään saavuttaminen ei tee nuorta hetkessä aikuiseksi,

vaan hän tarvitsee yhä vanhempiensa tukea ja vastaavasti vanhemmat kantavat huolta nuorestaan ja haluavat tietää kuinka hänellä menee. Koska kehitysvammaisella on vaikeuksia siirtää opittuja taitoja uusiin ympäristöihin, onkin tärkeää, että arkielämän taitoja harjaannutetaan mahdollisimman luonnollisissa ympäristöissä ja myös vanhemmat sitoutuvat taitojen harjaannuttamiseen. (Lämsä 2010: 44–47.)

Varhaiskasvatuksessa ja nykyään myös perusopetuksessa puhutaan paljon kasvatuskumppanuudesta. Myös onnistunut erityisopetus edellyttää kasvattajien välistä *kumppanuutta*. Sillä tarkoitetaan sekä opetushenkilöstön, vanhempien ja muiden lähiyhteisössä toimivien sitoutumista yhdessä, kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Kasvatuskumppanuus perustuu siis vanhempien ja kasvattajien yhteiseen ja jaettuun kasvatustehtävään. Kumppanuus on yhteistyötä syvempää vuorovaikutusta kasvattajien kesken. Se edellyttää yhteistä ymmärrystä nuoren toiminnan aktivoimisesta ja uusien taitojen harjoittelusta jotta yhteinen tavoite, mahdollisimman itsenäisesti toimiva nuori, voidaan saavuttaa. (Hyytiäinen, Kokko, Mäki, Pietiläinen, Virtanen 2009:16–17.)

Hyytiäisen ym.(2009, 16) mielestä kumppanuus edellyttää aina aktiivista vuorovaikutusta kasvatuksen toimijoiden kesken, jossa opiskelija tai kasvatettava nuori ja hänen tarpeensa ja toiveensa ovat kuitenkin aina yhteistyön lähtökohtana. Hyvä ja toimiva kasvatuskumppanuus edellyttää sekä luottamusta että kumppanin tietämyksen, kokemuksen ja ammattitaidon kunnioittamista. Kumppanuudessa yhdistyvät vanhempien ja perheen kokemukset ja sisäinen asiantuntijuus sekä työntekijöiden ammattitaito ja kokemus. Näiden pohjalta etsitään yhteinen näkemys opiskelijalle tarkoituksenmukaisesta opetuksesta.

Koistisen (2005;140) mukaan kasvatuskumppanuus lisää aikuisten keskinäistä luottamusta. Siinä sekä työntekijät, että vanhemmat ovat oman elämänsä tai työtilanteensa asiantuntijoita. Koistinen näkee kasvatuskumppanuuden lisäävän lasten ja nuorten hyvinvointia pitkällä aikavälillä. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen kasvattajien välille mahdollistaa yhteisiin tavoitteisiin sitoutumisen, vahvistaa osallistumista ja vastuunottoa yhteisistä tavoitteista sekä luo edelleen yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa kaikille kasvatustapahtumaan osallistuville

5. ONNELLINEN IHMINEN OPPII

Ikosen (2000:12–13) mielestä oppimisen tarkkaa määritelmää on vaikea tehdä, sillä se on moni-ilmeinen tapahtuma, jota voidaan tarkastella monestakin eri teoriasta käsin. Hän pelkistää oppimiskäsityksen seuraavasti: ”Oppimisella tarkoitetaan suhteellisen pysyviä, kokemukseen perustuvia muutoksia yksilön tiedoissa, taidoissa ja valmiuksissa sekä niiden välityksellä itse toiminnassa. Oppiminen lisää ihmisen mukautumiskykyä vaihtelevissa tilanteissa sekä mahdollistaa ympäristön muutosten ennakoinnin ja ilmiöiden hallinnan.” Ikonen muistuttaa kuitenkin, että kaikki ihmisen toiminnassa tapahtuvat muutokset eivät aina ole oppimista, vaan kehitykseen kuuluva luonnollinen kypsyminen vaikuttaa aina yksilön käyttäytymiseen. Tämän lisäksi kulloinenkin toimintaympäristö voi ”pakottaa” käyttäytymään tietyllä tavalla ilman varsinaista oppimista.

Usein oppiminen on seurausta perittyjen toimintavalmiuksien ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksesta. Ihmisellä on lähes rajattomat oppimiskyvyt, jotka perustuvat moniin oppimismuotoihin. Opimme syntymästämme asti erilaisia käyttäytymistapoja ilman, että olisimme siitä tietoisia. Opimme myös aktiivisen ja tietoisin oppimisen kautta, jolloin oppiminen on mielensisäisten tietorakenteiden ja sisäisten mallien muokkaamista. Ihmisellä on myös kyky hyödyntää oppimisesseen ympäröivää kulttuuria ja käytäntöjä kuten apuvälineitä tai aikaisempaa tietoa asioista. (Eronen, Kalajoki, Kanninen, Katainen, Laarni, Lähdesmäki, Oksala, Paavilainen, Pakaslahti, Penttilä 2001: 59–60.)

Helena Hovila (2004:5-7, 60–61) on tutkimuksessaan selvittänyt opettajan ja oppilaan kohtaamista oppimistilanteissa. Haastateltujen opettajien mukaan oppilaan kannustaminen, huumori, yhteiset ja yksilölliset keskustelut ovat kasvatuksessa ensisijaisen tärkeitä. Kasvaminen ja identiteetin kehittyminen edellyttää vuoropuhelua lapsen/nuoren ja opettajan välillä. Opetustyö edellyttää persoonaa, joka kykenee empaattisuuteen. Huovila korostaa myös, että oppilaan on tärkeää kokea tulevaisuutensa hyväksytyksi ja kohdatuksi kasvatustilanteissa kokonaisuutena, sellaisena kuin hän on.

Oppilaiden hyvinvointi ja opiskelumotivaatio kertoo opetuksen laadusta. Belgiassa vuonna 2006 tehdyssä tutkimuksessa selvitettiin millä tavoin opiskelijoiden ominaisuudet, luottamuksellinen vuorovaikutus opettajan kanssa ja opiskelijoiden saavutukset olivat ennustettavissa. Tulosten mukaan luokan positiivinen ilmapiiri lisää opiskelijoiden hyvinvointia ja motivoituneet opiskelijat voivat koulussa paremmin kuin ne jotka käyvät siellä velvollisuudentunteesta. Opettajan vaikutus on oleellinen luokan ilmapiiriin ja sen vuorovaikutukseen. (Van Petegem, Aelterman, Van Keer & Rosseel, 2007: 279–291.)

Monilla erityisopetuksessa opiskelevilla opiskelijoilla on entuudestaan kokemuksia sekä omista epäonnistumisista että myös epäonnistuneista kohtaamisista opetus ja kasvatushenkilöstön kanssa. Panostamalla myönteisiin oppimiskokemuksiin vahvistamme nuoren minäkuvan kasvua ja pysyvyyden tunnetta. On tärkeää, että opiskelijan olemassa olevia vahvuuksia hyödynnetään uuden oppimisessa ja että hän saa kokea tehneensä parhaansa, ja sen riittävän. Kokemus siitä, että on tehnyt riittävästi voi antaa opiskelijalle voimaantumisen kokemuksen ja innostaa häntä osallistumaan aktiivisemmin omaan elämäänsä ja rikkomaan osaamisensa rajoja. (Hintsanen 2010: 148–149.)

Hyytiäinen ym. (2009: 82–85) korostavat teoksessaan, että kehitysvammaisten opetus tulee olla tarkoituksenmukaista; opiskellaan taitoja joita tarvitaan. Oppilaan kannalta opetuksessa on syytä huomioida ainakin seuraavat asiat;

- Opetettävien asioiden merkitys ja hyöty. Opetettavilla asioilla tulisi olla konkreettinen hyöty opiskelijalle tulevaisuudessa.
- Oppimistehtävien sopivuus. Tehtävien tulee olla sopivasti haastavia, mutta ei liian vaikeita tai helppojakaan. Opetuksen suunnittelussa tulee huomioida opiskelijan kiinnostuksen kohteet ja myös orastavat taidot. Välillä myös tehtävien helppous motivoi opiskelijaa vaikeampienkin suorittamiseen.
- Oppimisen eteneminen sopivin askelin. Jokainen opiskelija etenee omaan tahtiin ja sen kunnioittaminen on tärkeää. Uuden asian harjoittelu aloitetaan kun aikaisemmat taidot hallitaan.
- Asioiden toistaminen, kertaaminen ja ylioppiminen. Tehtävien oppiminen vaatii usein paljon toistoja ja saman tehtävän harjoittamista eri ympäristöissä, eri henkilöiden ja eri välineidenkin kanssa.

- Opetuksen monikanavaisuus. Varsinkin vaikeavammaisten kanssa työkennellessä on tärkeää muistaa, että opettaminen tapahtuu mahdollisimman monia aistikanavia hyväksi käyttäen.
- Opetuksen konkreettisuus. Puhutun kielen lisäksi oppimistilanteisiin liitetään konkreettiset asiat ja välineet, jotka opetettavaan liittyvät. Pelkkä puhuttu kieli ei välttämättä anna opiskelijalle riittävästi informaatiota.
- Sopiva kommunikointitapa. Jokaisella on oikeus käyttää hänelle ominaista kommunikointitapaa. On tärkeää, että opiskelija saa kokea, että hänen vuorovaikutusaloitteisiin vastataan ja kasvattaja myös ymmärtää opiskelijan viestit.
- Vahvistaminen. Jokainen tarvitsee palautetta oppimastaan. Sanallinen palaute ei välttämättä merkitse vaikeavammaiselle mitään, joten sopivan menetelmän löytäminen on tärkeää.
- Oppimisen ilo. Varsinkin vaikeavammaisella oppiminen saattaa helposti muodostua toistuviksi harjoituksiksi. sen takia onkin tärkeää, että opetukseen luodaan tilanteita ja hetkiä jolloin on erityisesti tilaa ilolle, naurulle ja huumorille.

5.1 Kokemuksellinen oppiminen

Kokemuksellisella oppimisella tarkoitetaan taitojen oppimista itse, käytännössä kokemalla ja tekemällä. Tällöin opiskelija on kokonaisvaltaisesti tilanteessa mukana, sen keskellä. Aluksi opetteleminen on mallioppimista opettajalta tai toisilta opiskelijoilta ja myöhemmin itsenäistä toimintaa ja reflektointia. Usein oppiminen on yrityksen ja erehdyksen kautta harjaantumista, joka tapahtuu aina mahdollisimman luonnollisissa ympäristöissä. (Salakari 2007:15–16.)

Salakarin (2007: 16) mukaan kokemuksellisen oppimisen tavoitteena on sellaisen mentaalisen mallin synnyttäminen opiskelijan mieleen, jonka avulla hän kykenee työskentelemään opittavana olevassa tehtävässä ja oppimaan myös lisää itsenäisesti. Harjoittelun myötä taidot ja kyky yhdistellä tiedon eri osia suuremmiksi kokonaisuuksiksi automatisoituvat, mikä on kehittymisen edellytys.

Kehitysvammaisten opetuksessa korostuu erityisesti se, että opetus tapahtuu luonnollisissa ympäristöissä, mahdollisimman toiminnallisesti. Esimerkiksi monet matemaattiset taidot on helpompi oppia leipomis- tai ruuanlaittotilanteessa kuin tun-

nilla hiljaa istuen. Kehitysvammaisella on usein lyhyt lähimuisti, joten runsaalla toistamisella opitut asiat automatisoituvat ja muuttuvat olemassa oleviksi taidoiksi. Opiskelijan kehitystasoon sopivat, onnistumisen kokemuksia tuottavat menetelmät ja tehtävät antavat opiskelijalle motivaatiota uuden oppimiseen. (Kerola 2001:101–102.)

5.2 Yhteistoiminnallinen oppiminen

Yhteistoiminnallisella oppimisella tarkoitetaan opiskelijoiden oppimista erikokoisissa ryhmissä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Opetusmenetelmän tavoitteena on sitouttaa opiskelijat opiskelemaan yhdessä, yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja kantamaan vastuuta ja huolta sekä omasta että toisten oppimisesta. Yhdessä toimiminen ei kannusta kilpailemiseen toisten kanssa, vaan kehittää opiskelijoiden yhteistyötaitoja, sosiaalista vuorovaikutusta, ongelmaratkaisutaitoja ja toimii hyvänä asennemuokkaajana. Yhdessä toimiminen motivoi ja kannustaa koko ryhmää parempiin oppimistuloksiin. Ryhmässä opiskellessa jokainen opiskelija tuo oman tietämyksensä ja taitonsa jaettavaksi ryhmän käyttöön. (Tutkiva Edu 2011)

Ryhmätyöskentelymuoto sopii erittäin hyvin tiedon sisäistämisessä, asioiden monitahoisen pohtimisen ja erilaisten näkökulmien esiin saattamiseksi. Ryhmä toimii tehokkaana asenteiden muokkaajana varsinkin nuorilla opiskelijoilla ja sosiaalisessa kasvatuksessa sen anti on ehdottomasti korvaamaton. Ryhmän yhteinen oppiminen voi palvella yksilöä sekä asia- että tunnetasolla. (Kauppila 2000: 108–109.)

5.3 Struktuurien merkitys kehitysvammaisen oppimisessa

Tarkasteltaessa mitä hyvänsä elämänilmiötä voimme löytää siitä rakenteita, joiden varassa ne toimivat. Näitä kutsutaan struktuureiksi. Havainnoidessamme ympäristöämme saamme jatkuvasti uutta tietoa niistä. Asioilla ja ilmiöillä on omat paikansa ja aikansa ja kykenemme suunnittelemaan omaa toimintaamme tulevaisuuteen. Strukturoitu opetus on suunniteltua opetusta. Suunnitelmat selkeyttävät tulevaa. Strukturoidussa opetusmenetelmässä opiskelija tietää mitä opiskellaan, millä

keinoin, millä välineillä, missä paikassa, kenen kanssa ja kuinka kauan asiaa harjoitellaan ja mitä tapahtuu oppimistilanteen jälkeen. Opetuksen tavoitteet on selkeitä samoin kuin tavoitteiden seuranta. Struktuurien avulla nuoren itseohjautuvuus ja omatoiminen työskentely ja oppiminen myös lisääntyvät. (Kerola 2001: 14–15.)

Kerolan ja Kujanpään (2009:167–169) mukaan struktuurinen opetusmenetelmä tuli tunnetuksi suomessa alun perin autististen opetuksessa. Menetelmä on kuitenkin osoittautunut olevan hyödyllinen monille erilaisille oppijoille. Se soveltuu kasvatuksellisen kuntoutuksen keinoksi monille kehitysvammaisille tai erilaisista kehityksen häiriöistä kärsiville. Suunnitelmallinen opetus antaa erilaiselle oppijalle turvallisuuden tunteen ennakoitavuudessaan, mikä on tärkeä pohja oppimiselle. Struktuurit voidaan purkaa, kun oppija ei niitä enää tarvitse. Siihen asti ne ovat hyvät rakennustelineet oppimisen tukena.

6. AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Tässä työssä tullaan käyttämään seuraavia aikaisempia tutkimuksia vertailun pohjana:

Helena Ahponen (2008) on tutkinut vaikeavammaisten nuorten aikuistumista osana elämäntulkintaa. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut postmoderni käsitys siitä, että ihmiset itse tekevät tulkintansa omasta elämästään ja asettavat omat päämääränsä. Tutkimukseensa hän on haastatellut kahdeksan vuoden aikana yhdeksän vaikeavammaista nuorta. Tutkimuksen alkaessa nuoret olivat 18–24-vuotiaita. Haastattelut koskivat aikuistumiseen kuuluvia asioita. Aineistoa täydentää myös viiden asiantuntijan - kaksi heistä itsekin vaikeavammaisia - antamat haastattelut. Tutkimus on osa nuoriso- ja nuoruustutkimusta ja sen tulokset osoittavat, että vaikeavammaisuus vaikuttaa nuorten mahdollisuuksiin ja tulevaisuudensuunnitelmiin.

Salli Rintamäki (2006) on selvittänyt tutkimuksessaan kehitysvammaisten nuorten, heidän vanhempiansa ja kehitysvammaisten asumispalveluissa työskentelevien käsityksiä itsenäistymisestä. Erityisesti huomiota on kiinnitetty arkielämäntaitojen kartoittamiseen ja niissä harjaantumiseen sekä itsenäisyyden mukana tuleviin haasteisiin. Tutkimuksessa on myös selvitetty vastaako ammatillisen erityisopetuksen asumisvalmennus nuorten itsenäistymisen haasteisiin. Tutkimukseen haastatellut kuusi kehitysvammaista oli jokainen käynyt Alavuden erityisammattikoulun ammatillisen perustutkinnon, puolet 1990-luvulla ja toinen puoli päätti opintonsa 2005.

Tarja Mäntty (2000 b) on tutkimuksessaan selvittänyt miten ammatilliselle erityisopetukselle asetetut tavoitteet työllistymiselle on saavutettu, onko nuorten asettuminen työelämään ja mahdollisimman itsenäiseen asumiseen opintojen jälkeen toteutunut. Kyselytutkimus tehtiin seitsemän eri ammatillisen erityisoppilaitoksen opiskelijoille, jotka valmistuivat vuosina 1990–1996. Kyselyn tarkoituksena on selvittää toteutuuko nuorten koulutuksen osalta ne työllistymiselle ja itsenäiselle elämälle asetetut tavoitteet, jotka on kirjattu lainsäädäntöön, opetussuunnitelmien valtakunnallisiin perusteisiin ja oppilaitosten opetussuunnitelmiin ja toiminta-

ajatuksiin. Tutkimuksessa tarkastellaan myös miten opiskelijan siirtymävaihe opinnoista ja koulutuksesta työelämään ja itsenäiseen asumiseen on onnistunut ja onko ammatillinen erityisopetus onnistunut lisäämään opiskelijoiden hyvinvointia ja elämänlaatua.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Suunnitelmallinen ja tavoitteellinen tutkimus on eri vaiheineen luova prosessi. Siihen kuuluvat perehtyminen aiheeseen ja suunnitelman laadinta, tutkimuksen toteutus ja tulosten analysointi sekä tutkimusselosteen laadinta. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997: 63.)

7.1 Tutkimuskysymykset

Idea tutkimuksen toteuttamisesta heräsi kiinnostuksesta ja tarpeesta saada tietoa Luovin Vaasan toimipisteen opiskelijoiden kokemuksista opetussuunnitelmaan sisällytetystä asumisvalmennuksesta ja sen käytännön toteutuksesta. Koulutuksen tavoitteena on aina, että sillä on vaikutusta opiskelijan elämään. Valmentavan koulutuksen opetussuunnitelma antaa melko vapaat kädet toteuttaa arkielämän taitojen harjaannuttamista käytännössä ja eri toimipisteillä on eri tapoja ja mahdollisuuksia toteuttaa sitä. Vaasan toimipisteessä on pyritty kehittämään opetusta opiskelijoiden tarpeita vastaavaksi ja arkielämäntaidoissa harjaantuminen on ollut yksi opetuksen tärkeimmistä osa-alueista, edellyttäähän aikuistuminen sekä myös mahdollinen jatko-opintoihin suuntautuminen useimmiten muuttoa pois lapsuudenkodista ja kotipaikkakunnalta.

Tutkimuksen tavoitteena oli pyrkiä selvittämään kuinka opetus on tukenut nuoria heidän itsenäisessä selviytymisessä arkielämästään. Tutkimuksella haluttiin hankkia myös tietoa ja ideoita opetuksen kehittämiseksi opiskelijoiden tarpeita vastaavaksi.

Tutkimuksella haluttiin saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Ovatko opiskelijat ja heidän vanhempansa kokeneet, että saamansa asumisvalmennus ja harjoittelu ovat tukeneet nuoren itsenäistymistä?
2. Kuinka tärkeinä kyselyyn osallistuneet kokevat asumisvalmennuksen sisällöt ja opetusmenetelmät?
3. Millaisena kyselyyn vastanneet näkevät nuoren tulevaisuuden?

7.2 Tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimus on laadullinen, kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tutkimusote soveltuu silloin, kun tutkimuksella pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja selittämään ilmiöitä. Laadulliseen tutkimukseen kuuluu tutkijan suora kontakti tutkittaviin, ja tutkimus tapahtuu omassa kontekstissaan. Laadullisessa tutkimuksessa ei määrällisen tutkimuksen tavan mukaan ole valmiita hypoteeseja asioista, vaan niitä luodaan tutkimuksen edetessä. (Kananen 2008: 24–25.)

Hirsjärven ym. (1997:155) mukaan tyypillistä laadulliselle tutkimukselle on valita tutkimuskohteet tarkoituksenmukaisesti. Koska tutkimus koski nimenomaan Vaasan toimipisteen tarjoamaa opetusta, luonnollinen valinta kohderyhmäksi olivat opiskelijat, jotka olivat jo opiskelleet siellä ja heidän läheisensä. Kohderyhmällä oli myös jo tarvittavaa etäisyyttä opiskeluaikaan ja mahdollinen opetuksen hyöty oli myös tullut ilmi.

Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on myös se, että tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavien kanssa, eikä tavoitteena ole teorioiden testaaminen, vaan löytää uusia, odottamattomia seikkoja. Aineisto kootaan myös luonnollisissa tilanteissa ja jokaisen tutkittavan äänen on tärkeää tulla esille. (Hirsjärvi ym.1997:155.)

7.3 Aineistonkeruumenetelmä

Tutkimusmetodiksi valittiin kyselytutkimus. Kyselytutkimus on Hirsjärvi ym. (1997:160) mukaan suosittu menetelmä selvittää mitä ihmiset tekevät, mitä ajattelevat, tuntevat, kokevat tai uskovat. Menetelmän valintaa perustellaan sillä, että vastaajia ei ollut mahdollista saada esimerkiksi yhteisiin teema-haastatteluihin yhtäaikaisesti paikalle.

Tutkimukseen haastateltiin seitsemää lukuvuonna 2009–2010 Luovin Vaasan toimipisteen asumisvalmennukseen osallistunutta opiskelijaa (liite 1) sekä heidän läheisensä (liite 2), yhteensä 15 henkeä. Kaikki opiskelijat olivat 18–22-vuotiaita nuoria, jotka opiskelivat kyseisenä ajankohtana Vaasan toimipisteen valmentavassa koulutuksessa. Suurin osa opiskelijoista oli jo siirtynyt työelämään tai jatko-

opintoihin, ainoastaan yksi opiskelija jatkoi opintoja Vaasan toimipisteessä. Lomakkeet täytettiin jokaisen opiskelijan kanssa henkilökohtaisesti. Tämä siksi, että osa heistä ei osannut lukea tai ymmärtänyt lukemaansa, jolloin kysymykset selkiytettiin. Tarvittaessa käytettiin myös kuvia puhutun kielen lisäksi.

Opiskelijoiden läheisille osoitetut kyselyt lähetettiin joko postitse tai sähköpostilla. Vertailun vuoksi haluttiin myös henkilökunnan vastaavan muutamaaan lomakkeen kysymykseen. (liite 3) He keskustelivat kysymyksistä keskenään ja antoivat yhteisen näkemyksensä tutkimukseen.

Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeilla. Kyselytutkimus on puolistrukturoitu syystä, että kehitysvammaisen kyky ymmärtää ja vastata kysymyksiin on rajallinen. Useimmat kysymykset olivat monivalintakysymyksiä ja osassa oli asteikkoja, joissa kyselyyn vastanneiden tuli arvottaa väittämä ”ei merkitystä” ja ”erittäin merkittävän” välillä. Monen vastaajan osalta vastaaminen edellytti keskustelua ja kysymysten yksinkertaistamista, joissa esille tulleet asiat kirjattiin tarvittaessa myös tutkimustuloksiin.

Laadittua kyselylomaketta testattiin useamman erilaisen opiskelijan kanssa talven aikana. Kyselylomakkeessa pyrittiin huomioimaan, että tutkittavan ääni pääsisi mahdollisimman hyvin kuuluville. Läheisten vastauksista toivottiin saavan rehellisempiä vastauksia, jos he saisivat vastata kysymyksiin ilman haastattelijan mahdollista läsnäoloa ja vaikutusta. Jokaiselle vastaaja ryhmälle kyselylomakkeen lopussa oli myös avoimia kysymyksiä sekä mahdollisuus kommentoida tutkimusta tai tutkittavaa asiaa.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hyvän tutkimuksen tekemisen edellytys on, että eettiset näkökohdat otetaan riittävästi esille. Tutkijan on hyvä tiedostaa kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Tutkimuskohteena olevien henkilöiden kohteluun on syytä kiinnittää huomiota. On hyvä harkita etukäteen millä lailla henkilöiden suostumus hankitaan, millaista tietoa heille tutkimuksesta välitetään ja syntykö osallistumisesta mahdollisia riskejä vastaajilla. (Hirsjärvi ym.1997:26–27.)

Tässä tutkimuksessa käytettiin kyselylomaketta, jotka kyselyn osanottajat täyttivät yhtä lukuun ottamatta itse. Tutkija oli kirjuri yhdelle vastaajalle, joka ei osannut kirjoittaa. Tutkimukseen kysyttiin luvat Ammattiopisto Luovilta (liite 4), sekä jokaiselta kyselyyn osallistuneelta (liite 5). Kaikki vastaajat olivat täysi-ikäisiä, joten he saivat itse allekirjoittaa tutkimusluvan. Jokaiselle vastaajalle selvitin tutkimusluvan merkityksen henkilökohtaisesti.

Tutkimuksen luotettavuudesta puhuttaessa käytetään käsitteitä rehabiliteetti ja validiteetti. Tutkimuksen validiteetti varmistaa, että tutkitaan niitä asioita, mitä pitääkin tutkia. Tutkimustulosten pitää olla yleistettäviä. Rehabiliteetillä tarkoitetaan tutkitun asian toistettavuutta ja tulkinnan samanlaisuutta riippumatta tulkitsejasta (Kananen 2008: 124). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan etukäteinen käsitys tutkittavasta ilmiöstä on välttämätön. Tässä tutkimuksessa koen tämän toteutuneeksi. Oma tieto ja pitkä kokemus, jonka olen työni kautta saanut, on vahva.

Klaus Mäkelän (1990:52) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineisto katsotaan riittäväksi, kun uudet tapaukset eivät enää tuo uutta tietoa asiasta. Tätä on tutkimusmenetelmää ja kohdejoukkoa valitessa tietenkin vaikeaa tietää. Tähän tutkimukseen osallistuvien joukko rajattiin sellaisiin opiskelijoihin, joita oli mahdollista kirjallisesti tai suusanallisesti haastatella ja jotka ymmärsivät osallistumisensa ja asetetut kysymykset. Tutkittavia oli siis 7/12 tuona ajankohtana opiskelleista.

8. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Koska tutkimus suunnattiin kehitysvammaisille opiskelijoille, heidän lähi-ihmisiilleen sekä muutaman kysymyksen osalta myös toimipisteen henkilökunnalle, vastaajaryhmiä oli kolme. Kyselylomakkeen tuloksia käsiteltäessä vastaajaryhmät eroteltiin toisistaan käyttäen opiskelijoista termiä **vastaaja**, opiskelijan vanhemmista termiä **läheinen** ja henkilökunnasta **henkilökunta**. Yleisten ja yhteisten kysymysten/vastausten osalta käytettiin termiä **kyselyyn osallistuneet**.

8.1 Taustatiedot

Tutkimukseen osallistui seitsemän lukuvuonna 2009–2010 valmentavassa koulutuksessa opiskellutta nuorta sekä heidän vanhempansa. Kaikki opiskelijat suostuivat haastateltaviksi. Opiskelijoiden läheisistä 1/8 ei palauttanut haastattelulomaketta ja yhden vastaajan kolmen kysymyksen vastaukset jouduin hylkäämään, koska hän ei selkeästi ollut lukenut tai ymmärtänyt kysymystä oikein. Lisäksi henkilökunta antoi muutamaa haluamaani kysymykseen yhteisen vastauksen.

Vastaajista 5/7 oli naisia, heistä kuusi jatkoi opintojaan joko valmentavassa tai tutkintotavoitteisissa koulutuksissa Vaasassa, Alavudella tai Nykarlebyssä. Yksi vastaajista oli siirtynyt päivätoimintaan opiskelujen päättyttyä keväällä 2010.

Kuvio 1: Vastaajien asumismuoto tällä hetkellä % ilmaistuna.

Vastaajista 2/7 asui haastatteluhetkellä lapsuudenkodissaan vanhempiensa kanssa, 2/7 oli muuttanut asuntolaan joko tuettuun asumiseen tai tukiasuntoon ja 3/7 asui tällä hetkellä muun oppilaitoksen asuntolassa. Ainoastaan yksi vastaaja oli muut-

tanut lapsuudenkodistaan ennen valmentavan opiskelujen alkamista Vaasan toimipisteessä. Muiden kohdalla muutto oli tapahtunut lukuvuoden 2009–2010 jälkeen.

8.2 Asumisharjoittelun sisällön merkitys opinnoissa

Opiskelijoiden asumisvalmennukseen kuului lukuvuonna oppituntien aikana tapahtuneen arkielämäntaitojen harjoittelun lisäksi myös yöpymisiä koulun asunnossa. Yöpymiset suunniteltiin yksilöllisesti ja tavoitteellisiksi. Yöpymisharjoittelut aloitettiin syksyllä yhdellä yöllä kuukaudessa ja keväällä 2010 suurin osa opiskelijoista yöpyi asunnossa viikon kuukaudessa. Tutkimuksessa **asumisvalmennuksella** ymmärretään kokonaisvaltaisesti opetussuunnitelman mukaista nuoren itsenäistämiskasvatusta ja arkielämän taitojen harjaannuttamista. **Asumisharjoittelu** on tämän lisäksi toimipisteen tarjoamaa mahdollisuutta opiskelijoiden tavoitteelliseen asumiseen koulun valvotussa asunnossa varsinaisen kouluajan ulkopuolella.

8.2.1 Tärkeintä asumisharjoittelussa

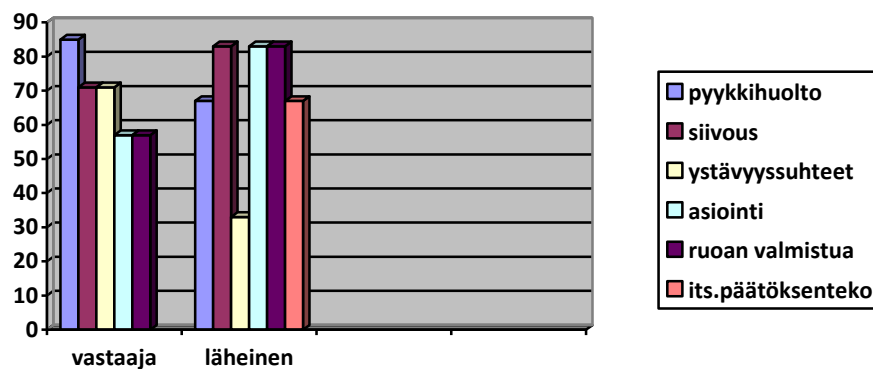
Kyselyyn osallistuneilta haastateltavilta kysyttiin viittä heidän mielestään tärkeintä asiaa asumisharjoitteluissa. Vastaajien mielestä tärkeimpiä harjoitteluun kuuluvia asioita oli kotoa poissa oleminen, vapaa-ajan viettäminen yhdessä toisten ikätoverien kanssa, liikkuminen ja osallistuminen yhteiskunnan palveluihin. Kaikkien kyselyyn vastanneiden mielestä sosiaaliset suhteet ja niiden luominen sekä yhdessä toimiminen nousi selkeästi yksittäisten taitojen karttumista tärkeämmiksi asioiksi.

Läheisille suunnatussa kyselyssä korostui nuoren itsetuntemuksen ja itseluottamuksen kasvaminen sekä usko omiin taitoihin ja selviytymiseen ilman vanhempien jatkuvaa tukea. Yhteinen tekeminen ikätoverien kanssa sekä henkilökunnan merkitys nuorten ohjauksessa ja tukemisessa korostui myös läheisten vastauksissa. Henkilökunnan vastauksessa edellisten lisäksi tärkeimmäksi asumisvalmennuksen tehtäväksi he näkevät uusien taitojen oppimisen. Harjaantuminen arkielämän taidoissa lisää nuoren itseluottamusta ja uskoa omaa selviytymiseen aikuis-

suudessa. Henkilökunnan vastauksessa korostui harjaannutettavien taitojen lisäksi nuoren itseluottamuksen kasvaminen, irtautuminen lapsuudenkodista ja sosiaalisten suhteiden luominen kodin ulkopuolella.

8.2.2 Asumisvalmennuksessa harjoitetut taidot

Kyselyyn osallistuneilta kysyttiin, minkälaisissa taidoissa he olivat harjaantuneet lukuvuoden aikana. Vaihtoehtoja oli yksittäisistä arkielämän taidoista itsestä huolehtimisen taitoihin ja yhteiskunnassa toimimiseen. Tämän kysymyksen kohdalla kyselyyn osallistuvia pyydettiin myös valitsemaan viisi tärkeimmäksi kokemaansa taitoa.

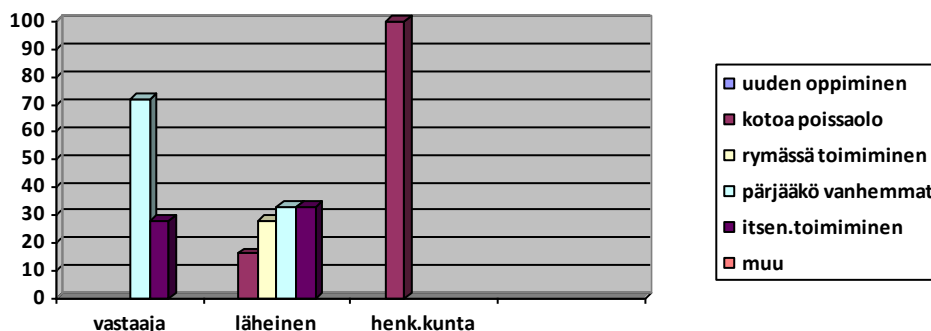

Kuvio 2: 5 tärkeintä taitoa joissa vastaajat harjaantuivat asumisvalmennuksen aikana.

Vastaajien mukaan arkielämässä tarvittavat taidot: pyykinpesu, ruoanlaitto, kaupassa käynti, siivous sekä jälleen myös ystävyysuhteet nousivat selkeästi muita tärkeämmiksi taidoiksi, joissa he olivat harjaantuneet. Läheisten vastaukset noudattivat vastaajien mielipiteitä, mutta edellisten lisäksi he nostivat tärkeäksi nuoren harjaantumisen itsenäisessä päätöksenteossa. Sosiaalisissa suhteissa harjaantuminen ei läheisten tuloksessa näy niin merkittävänä, koska kotona vapaa-ajalla ystävyysuhteita ei kaikilla opiskelijoilla välttämättä ole.

8.2.3 Vaikeinta asumisharjoittelussa

Tämän kysymyksen osalta pyydettiin vastaajia valitsemaan yksi asia, joka heille oli tuottanut vaikeuksia asumisharjoittelun aikana.

Kuvio 3. Ongelmallisinta asumisharjoittelussa

Vastaajista suurimman osan 5/7 mielestä suurin vaikeus oli pelko siitä, kuinka vanhemmat pärjäävät vastaajan ollessa poissa kotoa jopa viikon. Kaksi vastaajista näki suurimpana ongelmana omien asioidensa hoitamisen. Läheiset uskoivat nuorelle olleen vaikeinta asumisharjoittelussa omien asioiden hoitamisen itsenäisesti ja ryhmässä toimiminen. Vain kaksi vastaajaa uskoi nuoren huolehtivan vanhempien pärjäämisestä ollessaan poissa kotoa. Henkilökunnan mielestä suurin vaikeus nuorelle oli juuri kotoa poissa oleminen.

Tähän kysymykseen ei ole törmätty muissa tutkimuksissa, joten sen yleisyyttä on vaikeaa arvailla, mutta vastaajien tulos oli yllättävä. Haastattelutilanteessa vastaajia pyydettiin miettimään tarkasti kysymykseen vastaamista ja jokaisen kanssa käytiin keskustelua valinnasta. Yllättävää oli myös se, että vastaajista ne jotka pelkäsivät vanhempien pärjäämistä, olivat hyvin varmoja valitsemastaan vastauksesta. Toisaalta tämä tukee näkemystä siitä, että yhtä tärkeää kuin nuorten valmennus itsenäiseen elämään, on valmentaa nuorten vanhempia tukemaan nuoren itsenäisyyttä. Vanhempien on tärkeää löytää omaan elämäänsä korvaavia asioita tai toimintaa nuoren itsenäistyttyä ja hänen tarvitsemansa tuen vähennyttyä. Usein kehitysvammaisen nuoren ja hänen läheisensä suhde on niin kiinteä, että sama

vanhemman tuntema huoli nuoren pärjäämisestä ja ehkä myös omasta pärjäämisestä, välittyy väistämättä myös nuorelle.

8.3 Opetusmenetelmien merkitys nuoren oppimiselle

Tutkimukseen osallistuneilta kysyttiin millaisten opetusmenetelmien he arvelivat olleen merkityksellisiä ja pyydettiin arvottamaan kyseinen menetelmä 1-5 asteikolla niin, että 1 ”ei merkitystä” ja 5 ”erittäin merkittävä”. Tällä kysymyksellä pyrittiin hakemaan toimijoiden yhteistä käsitystä opetuksessa käytetyistä menetelmistä. Esitetyt väittämät olivat:

- Taitoja sai harjoitella itse tekemällä
- Pienin askelin eteneminen oli hyvä tapa oppia asioita
- Opiskelukaverien malli auttoi oppimaan
- Kotoa saamani tuki ja ohjaus auttoi oppimisessa
- Henkilökunnan tuki ja ohjaus oli merkittävä
- Positiivisen palautteen merkitys
- Opeteltävien asioiden toistaminen auttoi oppimisessa

Vastaajien mielestä kolme merkityksellisintä opetuksessa käytettyä opetusmenetelmää olivat: taitoja sai harjoitella itse tekemällä, opeteltävien asioiden toistaminen sekä positiivinen palaute.

Läheisten mielestä taitojen harjoittelun eteneminen pienin askelin, henkilökunnan tuki ja ohjaus sekä niin ikään positiivinen palaute olivat merkittäviä tai erittäin merkittäviä nuoren opetuksen kannalta.

Henkilökunta puolestaan ei ollut arvottanut mitään menetelmää erityisesti, vaan katsoi että kaikki valitut ja käytetyt opetusmenetelmät olivat erittäin tärkeitä. Väittämistä nousi yhteiseksi erittäin merkittäväksi tekijäksi nuorten opetuksessa, positiivisen palautteen antaminen.

Jälkeenpäin koettiin, ettei tällä kysymyksellä saatu työlle sitä lisäarvoa mitä oltiin hakemassa. Vastaajien kohdalla kysymysten asettelu ei ehkä toiminut. Asioiden

arvottamisen ymmärtäminen oli heille vaikeaa ja vaihtoehtoja oli liikaa. Käytetyt menetelmät ovat kehitysvammaisten opetuksessa tärkeitä, mutta myös tietoisien valinnan tulos. Ehkä tästä syystä henkilökuntakaan ei ollut osannut arvottaa vastauksiaan, vaan kaikki menetelmät olivat heidän mielestään yhtä tärkeitä. Läheisten vastaukset olivat tarkimmin mietitty, vaikka suuria eroja ei vaihtoehtojen välille syntyntykään. Kaikki kyselyyn vastanneet pitivät käytettyjä menetelmiä tärkeinä tai erittäin tärkeinä. Kyselyn tätä osiota ja sen asettelua tai mahdollista arvoa tutkimukselle olisin voinut tarkemmin miettiä.

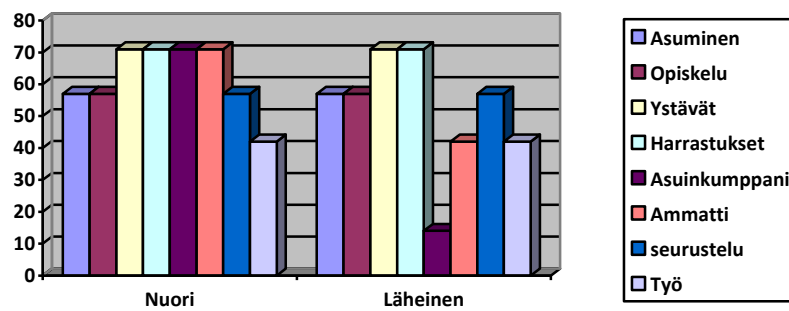
8.4 Nuoren elämäntilanne tänään ja tulevaisuuden haaveet

Kaikki kyselyyn osallistuneet kertoivat nuoren osallistuvan kodin hoitamiseen tällä hetkellä aktiivisesti. Kaikki myös kokivat opintoihin sisältyneistä asumisvalmennuksesta ja harjoittelusta olleen hyötyä ja vastaajista kaikki uskoivat pärjäävänsä tulevaisuudessa ja osaavansa huolehtia itsestään. Läheisten mielestä osallistuminen arkielämän hoitoon oli lisääntynyt taitojen karttumisen myötä. Ainoastaan yksi läheisistä epäili nuorensa selviytymistä itsenäisesti tulevaisuudessa.

Vastaajista 5/7 oli muuttanut lapsuudenkodista opintojen päätyttyä tai sen aikana joko vakituiseen asuntoon tai oppilajasuntolaan. Oppilajasuntolassa asuvat eivät uskoneet palaavansa takaisin lapsuudenkotiin opiskelujen päätyttyä. Vastaajista 2/7 eivät olleet muuttamassa lähiaikoina lapsuudenkodistaan, mutta läheisten mukaan se oli kotona asuvienkin kohdalla ajankohtaista viiden vuoden marginaalilla.

Männyn (2000) tutkimuksen mukaan erityisammattikoulusta tuolloin valmistuneista 33 % asui vanhempiensa luona. Tämän tutkimuksen mukaan muutosta kehitysvammaisten asumistilanteisiin ja asenteisiin näyttäisi kymmenen vuoden kuluessa tapahtuneen.

Aikuistumiseen kuuluu oleellisesti itsemääräämisoikeus, mahdollisuus päättää ja osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Tutkimukseen osallistuneilta kysyttiin heidän mielipidettään ja kokemustaan siitä, saavatko he itse päättää oman elämänsä suuremmista suuntaviivoista.

Kuvio 4: Itsemääräämisoikeuden toteutumisen kokeminen

Vastaajista 71 % koki saavansa tehdä päätöksiä ystävien, harrastusten, ammatin ja asuinkumppaneidensa suhteen, opiskelujen ja ammatinvalinnan sekä työn suhteen. 57 % koki saavansa päättää myös asuinpaikka, opiskelu ja seurusteluasioissa. Mahdollisuuteen tehdä haluamaansa työtä ja tehdä sitä koskevia päätöksiä uskoi vain 42 % vastaajista. Ainoastaan yksi vastaaja koki, ettei hänellä ollut päätösvaltaa omiin asioihinsa.

Läheiset kokivat puolestaan antavansa nuoren lähes varauksetta päättää ainoastaan harrastuksistaan ja ystävistään. Asuinpaikan ja opiskelun sekä seurustelun suhteen 57 % läheisistä uskoin päätösvaltaa nuorelle itselleen. Vähiten läheiset antoivat päätösvaltaa nuorelle asuinkumppanista päätettäessä. Tärkeissä muutosvaiheissa läheisten ja nuoren lisäksi myös ammattihenkilöstö oli tekemässä päätöksiä nuoren elämästä. Ainoastaan yksi läheinen epäili, ettei hänen nuorensa pärjää aikuise-
na ilman vanhempien tukea.

Kaikki vastaajat kokivat elämänsä ja tulevaisuutensa hyvin positiivisena. Suurin osa 6/7 heistä näki itsensä kymmenen vuoden kuluttua asuvan asuntolassa, tukiasunnossa tai jopa omakotitalossa sinkkuna, puolison tai kotieläinten kanssa. Kukaan vastaajista ei halunnut asua ilman seuraa, oli asuinkumppani sitten ihminen tai lemmikkieläin. Ammatillisina haaveina oli palkkatyö siivoojana, lähihoitajana vanhusten parissa, kirjastotyöntekijänä, kädentaitajana jne. Kaikki uskoivat olevansa onnellisia ja tyytyväisiä kolmekymppisiä.

”Olen onnellinen ja tyytyväinen mies”

”Hyvä elämä sinkkuna ja koiran yksinhuoltajana”

Läheiset näkivät nuorensa tulevaisuudessa asuvan poissa lapsuudenkodistaan ja tekemään haluamaansa työtä päivätoiminnassa tai avotyössä tavallisilla työpaikoilla. He uskoivat nuoren nauttivan omasta elämästään ja omasta kodistaan ja toivoivat heidän elävän hyväksyvässä ilmapiirissä ja ympäristössä, jossa saavat tarvitsemansa tuen. Ainoastaan yksi läheinen toi esille epäilynsä nuorensa pärjäämisestä ilman vanhempien tukea. Osallistuminen omaan elämään kykyjensä mukaan ja ikätovereiden sekä vertaistuen saaminen oli läheisten mielestä tärkeää nuoren itsenäistyttyä ja lapsuudenkodista muutettua.

8.5 Läheisten ja henkilökunnan kokemuksia asumisvalmennuksesta ja nuorten itsenäistymisestä

Läheisille osoitetussa avoimessa kysymyksessä he saivat kertoa vapaasti ajatuksiinsa nuoren itsenäistymisestä sekä toiveitaan ja pelkojaan, jotka niihin liittyvät.

Läheisten kokemuksen mukaan opiskelujen myötä nuoren elämään tuli paljon muutoksia, joihin moni heistä ei kokenut olleensa valmistautunut.

”Olisi joku voinut kertoa, että nuoreni aloittaa opiskelun ohella elämän”.

Valmentavan koulutuksen opiskelijoiden läheiset kokivat erittäin merkitykselliseksi sekä nuoren tulevaisuuden kannalta että vanhempien elämässä. Nuoren itsenäistyminen vaikuttaa väistämättä myös vanhempien asenteisiin ja elämään.

Monet läheisistä kokivatkin, että myös he tarvitsivat valmennusta nuoren itsenäistymisen tukemisessa sekä elämänmuutoksessa, jonka nuoren itsenäistymisen aiheuttaa myös läheisten elämässä. Läheiset toivovat enemmän mahdollisuuksia jakaa kokemuksia saman elämäntilanteen kokeneiden kanssa. ”Valmennuksen” toivottiin alkavan jo yläkouluikäisten erityisnuorten läheisille.

Pelkoja nuoren itsenäistymisessä aiheutti se, ettei löytyisi asuinpaikkaa, jossa nuori tuntisi olonsa turvalliseksi, ettei nuorella olisi ihmisiä joiden kanssa jakaa asioita tai ettei häntä ymmärrettäisi ja sen myötä myös haastava käyttäytyminen lisää-

tyisi. Myös asumisharjoittelun ensimmäiset yöt olivat aiheuttaneet monessa läheisessä turhiksi osoittautuneita pelkoja nuoren pärjäämisestä.

Henkilökunta puolestaan pohti heille osoitetussa avoimessa kysymyksessään millaisia edellytyksiä onnistunut asumisvalmennus tarvitsisi. Heidän mielestään oppimisen kannalta oli erittäin tärkeää opiskelu vertaisryhmässä. Erilaisin taidoin varustettujen nuorten toisilleen antama malli ja esimerkki, koettiin merkitykselliseksi. Läheisten luottamuksen saavuttaminen, sekä yhteisen kasvatustehtävän jakaminen motivoi henkilökuntaa tehtävässään.

Asumisvalmennuksen henkilökunta toivoi säilyvän ja kehittyvän arkisena ja jokapäiväisenä opetuksena, joka ei aina maistu kivalta, mutta valmennuksen tarkoitus on opettaa opiskelijoita tulevaisuutta varten askel kerrallaan.

9. TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kokevatko opiskelijat ja heidän läheisensä valmentavan opetuksen asumisvalmennuksen ja harjoittelun tukevan nuoren itsenäistymistä? Kuinka tärkeinä he kokevat sen sisällön ja opetusmenetelmät, sekä millaisena he näkevät nuoren tulevaisuuden?

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena, lisäksi vastaajien kanssa käytiin lomake läpi henkilökohtaisesti. Teemahaastattelut olisivat voineet antaa tutkimukselle lisäarvoa, mutta sitä ei ollut mahdollista järjestää koska sekä vastaajat, että heidän läheisensä asuivat useilla eri paikkakunnilla. Koska tärkeimpänä tutkimuskohteena näin opiskelijoiden kokemukset asumisvalmennuksen toteuttamisesta, heidät tavattiin henkilökohtaisesti ja näin saatiin myös varmistettua kysymysten oikein ymmärtäminen, sikäli kuin se oli mahdollista. Useimpiin läheisiin oltiin myös yhteydessä kyselyn tiimoilta, joko puhelimitse tai sähköpostitse. Tämä vaikutti oletettavasti myös läheisten korkeaan vastausprosenttiin.

Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen opetussuunnitelman tavoitteena on harjaannuttaa erityisnuoren arkielämäntaitoja, toimintakykyä ja omatoimisuutta. Tämän tutkimuksen valossa opetussuunnitelman tavoite näyttäisi toteutuvan. Konkreettisenä tuloksena taitojen harjaantumisesta kertoo myös nuorten uskaltautuminen jatko-opintoihin toiselle paikkakunnalle ja muutot lapsuudenkodeistaan.

Käsitys asumisvalmennuksen ja siihen liitetyn konkreettisen harjoittelun merkityksestä on sekä tutkimusten, että käytännön kokemuksen perusteella lisääntynyt. Hyvin harva kehitysvammaisen nuori on valmis lähtemään jatko-opintoihin tai muuttamaan lapsuudenkodistaan ilman systemaattista harjaantumista arkielämän, sosiaalisissa ja yhteiskunnallisissa taidoissa. Kehitysvammaisen kohdalla kehitys ja taitojen karttuminen tapahtuu hitaammin ja se vaatii myös eri tahojen yhteistyötä. Koulussa harjoitetut taidot täytyy osata siirtää myös nuoren arkeen kotona. Tämä taas vaatii koulun ja kodin yhteistä ymmärrystä kasvatustehtävästä.

Tutkimuksen tuloksista välittyy myös selkeä tyytyväisyys nuorten saamaa asumisvalmennusta ja harjoittelua kohtaan. Sen avulla vastaajat olivat mielestään harjaantuneet arkielämän perustaidoissa, jotka luovat pohjaa nuoren itsenäisemmälle selviytymiselle ja itseluottamuksen kasvulle. Myös Rintamäen (2006) tutkimuksen mukaan kehitysvammaiset nuoret mielsivät asumisvalmennuksen pääosin kotonan tehtäviksi arkiaskareiksi ja asioinniksi.

Sosiaalisten taitojen harjaantuminen ja ystävyysuhteiden syntyminen nähtiin tärkeänä, vaikka sitä ei varsinaisesti asumisvalmennukseksi miellettykään. Erityisammattioppilaitosten yksi tehtävä on antaa nuorille vertaistukea ja mahdollisuuksia ystäväystyä ja toimia sosiaalisesti toisten kanssa. Rintamäen (2009) tekemä tutkimus tukee myös tätä vastaajien näkemystä. Tutkimuksen mukaan myös oppilaitoksen asuntolan tärkein tehtävä on vastaajien mielestä ollut sosiaalisten suhteiden luominen. Ystävyysuhteiden syntymisen merkitys on erittäin suuri silloin, jos nuorten kotipaikkakunnalla ei sosiaalisesti kanssakäymiseen vertaisryhmän kanssa ole ollut mahdollisuutta Rintamäki peräänkuulutti ammatilliseen perusopetukseenkin enemmän mahdollisuuksia arkielämän taitojen harjaannuttamiseen myös suurempien yksikköjen asuntoloissa ja tukiasunnoissa sekä mahdollisuutta käyttää opittuja taitoja opiskelujen päätyttyä.

Odotettuja yllätyksiäkin tutkimustulokset kertovat. Lähes kaikkien vastaajien mukaan suurin ongelma asumisharjoittelussa oli huoli läheisten pärjäämisestä kotona. Tähän ongelmaan en ole virallisissa tutkimuksissa törmännyt, mutta epäilin sen olevan yksi nuoren kokemista ongelmista. Se, että huoli osoittautui kaikista suurimmaksi, yllätti. On sanottu että, ”*Riippuen siitä mitä suuremman tilan erityisnuori perheessä saa, sitä suuremman aukon hän poissa ollessaan saa aikaan.*” Tutkimustulokset osoittaisivat tämän väittämän paikkansapitävyyden. Henkilökunnan havainnot nuorten yöpyessä koulun asunnolla kertoo myös, että mitä vähemmän läheiset ovat nuoreen yhteydessä tuona aikana, sen paremmin nuorella siellä menee, onhan hän siellä korkeintaan 4 yötä/kk. Jos vanhemmat ovat yhteydessä päivittäin nuoreen, se lisää nuoren ikävää sekä huolta vanhempien pärjäämisestä. Tiheät yhteydenotot kertovat nuorelle vanhempien ikävöimisestä.

Tähän yhteyteen liittyy oleellisesti myös läheisten vastauksista noussut tarve saada ”valmennusta” nuorten itsenäistymisen tukemiseen. Huolimatta siitä, että asia ei arkipäivän keskustelussa ole useinkaan tuotu julki, se on myös henkilökunnan kokemusten mukaan asia, johon pitäisi kiinnittää huomiota. Monelle vanhemmalle nuoren opiskelun myötä auennut elämä kaikilla elämänaalueilla oli yllätys, johon he eivät olleet osanneet varautua. Tähän valmennukseen ja vanhempien tukemiseen toivottiin myös koulujen tukea.

Kolmas tutkimuksessa esiin tullut mielenkiintoinen tulos oli nuoren kokemus päätöksenteosta. Suurin osa vastaajista ilmoitti saavansa itse päättää itseään koskevista asioista. Tutkijan ennakkokäsitys asiasta, kuten myös monet tutkimukset kertovat, oli, että vammaiset henkilöt kokevat ettei heillä ole tarpeeksi päätösvaltaa omiin asioihinsa. Vastaajien läheisten mukaan he antoivat nuorelle päätösvaltaa varauksin, ei kaikissa asioissa.

Nuoren oma, subjektiivinen kokemus asiasta on kuitenkin huomionarvoinen. Kukaan toinen ei voisi sanoa heille, että asia olisi toisin. Voimaantumisen yhtenä tunnusmerkkinä on itsemääräämisoikeuden kokeminen; kokemus siitä että saa tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä ja olla oman elämänsä käsikirjoittaja. Jokainen tarvitsee tunteen siitä, että hallitsee elämäänsä. Sisäisellä hallinnan tunteella on suurempi merkitys kuin ulkoisella. Vastaajia tavattaessa heistä huokui, elämänilo ja vahva usko itseensä ja omaan tulevaisuuteensa. Jokaiselle oli avautunut uusi maailma valmentavan opiskelun myötä ja sen jälkeen. Elämä ei ollut pysähtynyt siihen kun opinnot päättyivät, vaan se oli heille vasta alussa.

Siis: ”Antakaa meille mahdollisuus tuntea, että voimme hallita elämäämme.”

10. POHDINTA

Työurani ajan olen työskennellyt eri-ikäisten kehitysvammaisten kanssa. Viimeiset vuodet työtehtäviini on kuulunut nuorten ja nuorten aikuisten valmentaminen ja ohjaaminen työhön, ammatillisiin jatko-opintoihin ja itsenäiseen elämään. Joidenkin nuorten kanssa matkaa on taitettu vuoden verran, joidenkin pidempään. Nuorten lisäksi työtä on tehty yhteistyössä vanhempien ja henkilökunnan kanssa, etsien vaihtelevalla menestyksellä yhteisiä säveliä yhteiseen tehtävään.

Nykyään yhä useampi kehitysvammaisen nuori muuttaa lapsuudenkodistaan itsenäiseen elämään kuntien, kaupunkien tai yksityisten palveluntuottajien tarjoamiin asuntoloihin tai tukiasuntoihin. Jokainen kotoaan muuttava nuori tarvitsee erilaisia taitoja selviytyäkseen omassa arkielämässä ja yhteiskunnassa. Tavallisesti nuori oppii nämä taidot luonnollisesti vanhemmiltaan. Kehitysvammaisten kohdalla itsenäistyminen läheisistä vaatii erilaisten taitojen tavoitteellista harjaannuttamista sekä tukea vanhemmista irtaantumiseen.

Vaikka yhteiskunta tarjoaa erilaisia asumispalveluja, asumisvalmennusta tai muuttovalmennusta ei juuri ole tarjolla. Asumis- tai muuttovalmennus tapahtuu yleensä erilaisten projektien, yhdistysten tai koulujen toimesta. Monelle kehitysvammaiselle esim. erityisammattikouluun pääseminen, kotoa lähteminen ja koulun asuntolaan muuttaminen toimii asumisvalmennuksena. Valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa näiden taitojen harjaannuttaminen on huomioitu opetussuunnitelmassa.

Useat kehitysvammaiset muuttavat lapsuudenkodistaan vanhempina kuin muut ikätoverinsa. Monien opinnot ovat tässä vaiheessa päättyneet. Osa kehitysvammaisista ei ammatillisiin opintoihin hakeudu ja jäävät tällöin paitsi opiskelujen suoma mahdollisuus valmentautua itsenäiseen elämään. Tästä syystä asumisvalmennus pitäisikin huomioida kuntien palveluina, rinnakkain asumisvaihtoehtoja suunniteltaessa. Yksi vaihtoehto olisi kunnan sosiaalitoimen, koulutoimen ja mahdollisesti erityisammattikoulujen yhteistyö, jolloin nuoren asumisvalmennus aloitettaisiin jo peruskoulussa ja se jatkuisi toisen asteen opintoihin ja muuttoon asti. Näin nuorelle mahdollistettaisiin pidempiaikainen, tavoitteellinen ja myös

pehmeämpi lasku nuoresta itsenäistyväksi aikuiseksi ikätoveriensä myötä. Tähän valmennukseen olisi luontevaa liittää myös läheisten kaipaama ohjaus ja tuki.

Nuoren ja vanhempien samanaikaisesti tapahtuva valmennus ja tukeminen puoltaisivat paikkaansa myös tekemäni tutkimuksen valossa. Tieto nuoruuden kehitysvaiheissa esiin tulevista haasteista ja kokemusten jakaminen lisäisi vanhempien uskoa omien, erilaisten nuortensa selviämiseen itsenäisesti. Usein vanhemmilta unohtuu, että erityisnuorikin elää samat kehitysvaiheet kuin kuka tahansa nuori, mutta tarvitsee nimenomaan irtautumisvaiheessa tukea normaalia enemmän. Tukemalla vanhempia nuoren itsenäistymisvaiheissa helpotamme omaa työtämme nuorten tukemisessa ja se mahdollistaa nuoren kivuttomamman siirtymisen itsenäiseen aikuisuuteen.

Kyselyssä kävi ilmi, että nuoret kantoivat huolta vanhempien pärjäämisestä kotona, ollessaan asumisharjoittelujaksoilla. Itselläni on saman ikäisiä itsenäistyviä ja kotoa muuttavia nuoria kuin haastattelemanuoretkin. Murehtivatko he kuinka vanhemmat pärjäävät muuttaessaan lapsuudenkodistaan? En usko, eikä heidän tule niin tehdäkään. Ei myöskään kehitysvammaisten nuorten tulisi näin tehdä. Uskon, että pidempi kestoinen valmennus vanhemmille olisi ratkaisu myös tähän nuorten kokemaan ongelmaan.

Kyselytutkimus kohdistettiin erityisesti kehitysvammaisille nuorille, jotka ovat osallistuneet Luovin valmentavaan opetukseen Vaasassa. Tutkimuksessa kävi ilmi vastaajien erityinen tyytyväisyys elämäänsä sekä kokemukset itsenäisestä päätöksenteosta oman elämän tärkeissä ratkaisuissa ja päätöksissä. En vähättele heidän kokemustaan asiasta, mutta olin yllättynyt. Monissa muissa tutkimuksissa ja yleisessä keskustelussa vammaisille henkilöille perätään suurempaa mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihin. Jäin pohtimaan tyytyykö kehitysvammaisen vähempään heti suosiolla, kuin henkilö joka ymmärtää ja näkee mahdollisesti realistisemmin omat mahdollisuutensa suhteessa tarjolla oleviin palveluihin. Haluan uskoa, että vastaukset kertovan nuorten opinnoista saamista hyvistä edellytyksistä itsenäiselle ja onnelliselle elämälle.

Etsiessäni tietoa vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön törmäsin harvemmin erityisopetuksessa käytettyyn ajatukseen **kasvatuskumppanuudesta**. Usein me työntekijät koemme työskentelevämme nuoren asioissa ikään kuin vastakkaisilla puolella kuin nuoren läheiset. Yleensä näin on silloin, kun emme koe läheisten tukevan työtämme. Tosiasiassa opetussuunnitelman tavoitteiden toteutuminen vaatii kuitenkin kaikkien osapuolten yhteistyötä ja yhteistä käsitystä kasvatustavoitteista. Kumppanuus on rinnalla kulkemista. Tasavertaisina ja toisiamme kunnioittaen sekä toistemme asiantuntijuutta arvostaen voimme löytää yhteisen näyn siitä, mihin olemme nuorta tukemassa ja kasvattamassa ja millä keinoin.

Kasvatuskumppanuus ei mielestäni koske vain kotia ja koulua, vaan myös muita nuoren kanssa työskenteleviä tahoja. Kumppanuudella, rinnalla kulkemalla, uskon olevan paremmat mahdollisuudet saavuttaa tavoitteet kuin, että jokainen kasvattaja touhuaa omalla tahollaan. Tämä oli yksi tutkimuksessa tekemistäni löydöistä, helmistä, jolla uskon olevan merkitystä omaan työhöni tulevaisuudessa. Kasvatuskumppanuuden ilmeneminen ja sen kehittäminen valmentavan opetuksen yhdeksi kulmakiveksi voisi olla myös mahdollinen jatkotutkimuksen aihe tulevissa opinnoissani.

Tutkimuksen mahdollisiksi jatkotutkimuksen aiheiksi nousi useitakin. Esimerkiksi ovatko kehitysvammaiset nuoret tyytyväisempiä elämäänsä kuin muihin vammaisryhmiin kuuluvat? Kokevatko he muita useammin saavansa päättää omista asioistaan? Kuinka aiheellinen kehitysvammaisten nuorten tuntema huoli vanhempien pärjäämisestä on? Mitä sille voitaisiin tehdä? Millaisena kehitysvammaisten nuorten vanhemmat kokevat saamansa tuen ja millaista sen pitäisi olla? Voisiko kasvatuskumppanuuden ajatus tuoda uutta erityiskoulujen ja kotien väliseen yhteiseen kasvatustehtävään?

Olen saanut olla kehittämässä omaa työtäni, työpaikkani toimintaa ja sen puitteita kuluneet vuodet. Olen saanut kokea, että työnantajani on luottanut ammattitaitooni ja se on mahdollistanut monien uusien ideoiden ja unelmien kokeilut ja toteuttamiset työssäni. Tässä opinnäytetyössäni on osin kristallisoitunut se, mikä valmentavassa opetuksessa on noussut kokemukseni mukaan tärkeäksi. Tämä ei ole kaikki, mutta erittäin tärkeä osa sitä.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli ensimmäinen suunnitelmallinen ja näin kattava kosketus tutkimuksen tekemiseen. Työskennellessäni opinnoissa saamani teoretieto tutkimuksen tekemisestä selkiytyi ja olen hyödyntänyt sitä parhaan ymmärrykseni mukaan.

Työskentelytapani edellyttää dialogia. Se edesauttaa selkiyttämään ajatuksiani ja keskittymään oleelliseen. Se on auttanut myös etenemään silloin, kun aloittaminen on tuntunut ylitsepääsemättömältä tai sanat ovat tuntuneet loppuvan. Tästä vuoropuhelusta haluan erityisesti kiittää hyviä ystäviäni Jaanaa, Sailaa ja Liisaa, jotka sain kevään aikana ja kesän kuumimpina hellepäivinä tutkimukseni aiheeseen vihkiytymään. Luonteeltani olen runsas ja kiinnostunut monista elämän eri osa-alueista. Työn pysyminen raameissa ja keskittyminen oleellisiin asioihin luontees-tani huolimatta mielestäni onnistui kohtalaisen hyvin. Opinnäytetyölle asetetut sivumäärät ehkä ylittyivät, mutta mitään en ottaisi enää pois ja sanatkin loppuvat tähän.

LÄHTEET

Ahponen, H. 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Sosiaali- ja terveys-
turvan tutkimuksia 94. Kelan tutkimusosasto. Vammala. Vammalan Kirjapaino.

Aho, S. 1996, Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki. Oy Edita Ab.

Ahvenainen, O, Ikonen, O, Koro, J.2001. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön.
Helsinki. WSOY

Ammattiopisto Luovi. 2010. Valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen
opetussuunnitelma. 25.4.2011. löytyy osoitteesta www.luovi.fi

Dunderfelt, T. 1992. Elämänkaaripsykologia. Porvoo. WSOY:n graafiset laitok-
set.

Empowerment and the empowering environment, 2008. Viitattu 30.6.2011.
http://www.vrijbaan.com/upload/alinea_460.pdf

Eronen, S, Kalajoki, V, Kanninen, K, Katainen, S, Laarni, J, Lähdesmäki, M, Ok-
sala, E, Paavilainen, P, Pakaslahti, L, Penttilä, M. 2001. Persoona; Psykologian
perusteet. Helsinki. Oy Edita Ab

Hintsanen, L. 2010. Ohjausprosessi valmentavassa opetuksessa. Teoksessa Veivo
Lea, Lämsä Anna-Liisa 2010. Mun mahdollisuus. Oulu. Kalevaprint.

Hirsjärvi, S, Remes, P, Sajavaara, P. 1997. Tutki ja Kirjoita. tammi. Helsinki

Hovila, H. 2004. Opettajan ja oppilaan kohtaaminen koulutussituaatiossa. Tampe-
reen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 1031.

Hämäläinen, R, Malkki, H, Aalto, T. 2008. ”Muutossa tukena”- asumisvalmen-
nusprojekti. Asumisvalmennuksen käsikirja työntekijälle. Savon Vammaisasun-
tosäätiö.Viitattu 2.7.2011

[http://www.savas.fi/tiedostot/File/Materiaalipankkiin/asumisvalmennuksen_kasiki
rja.pdf](http://www.savas.fi/tiedostot/File/Materiaalipankkiin/asumisvalmennuksen_kasiki
rja.pdf)

Hyysalo A, Leinonen L, Leinonen A, Hepo-Oja E.2000. Lintu, teoksesta Kehrä-
lintu silkkiäipi. CD. Kalevankankaan koulu. Kehitysvammaliitto ry.

Hyytiäinen Merja, Kokko Leena, Mäki Maiju, Pietiläinen Eija, Virtanen Pirkko
2009. Vaikeavammaisten oppilaiden opetus; esiopetuksesta peruskoulun päättö-
miseen. Helsinki. Kehitysvammaliitto.

Ikonen, O. 1999. Kehitysvammaisten opetus, mitä ja miten. Helsinki. Hakapaino
Oy.

Ikonen, O. 2000. Oppimisvalmiudet ja opetus. Jyväskylä. Ps-kustannus.

Jarasto, P, Sinervo, N. 1999. Murrosikäisen nuoren maailma. Jyväskylä. Gummerus.

Kananen, J. 2008. Kvali; Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytännöt. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Keuruu. Otavan kirjapaino

Kaski, M, Manninen, A , Mölsä, P & Pihko, H. 2001. Kehitysvammaisuus. Helsinki. WSOY.

Keltikangas–Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Juva. Wsoy

Kerola, K. 2001. Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjänä. Porvoo. WS Bookwell oy.

Kerola K, Kujanpää S, 2009. Strukturoitu opetus. Teoksesta Kerola K, Kujanpää S, Teronen T. Autismon kirja ja kuntoutus. Juva. WS Bookwell.

Koistinen, A. 2005. Meidän Jyväskylä-koko kaupungin hanke. Teoksessa Salminen Pirjo (toim). Yhdessä Kasvattamaan. Keuruu. Otavan kirjapaino.

Kronqvist, E-L, Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityspsykologia, matkalla muutokseen. Helsinki. WSOY Oppimateriaalit Oy:

L 1987/0380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 2.7.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

L 21.8.1998/ 630. Laki ammatillisesta koulutuksesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 24.08.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630>.

Lindblom – Yläne, S, Niemelä, R, Päivänsalo, T- M, Tynjälä, P. 2005. Lukion psykologia 2. Helsinki. Otava

Loijas, S. 1994. Rakas rämä elämä. Jyväskylä. Gummerrus.

Lämsä, A-L. 2010. Kasvatuksellinen kuntoutus valmentavassa opetuksessa. Teoksessa: Lea Veivo ja Anna-Liisa Lämsä, Mun mahdollisuus. Oulu. Kalevaprint.

Mehtäläinen, H, Taipale, T. 2000. Ikuisuus ja autonomia. Teoksessa Ladonlahti Tarja, Pirttimaa Raija. 2000. Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Espoo. Frencellin Kirjapaino Oy.

Me Itse. 1996. Aikuisuuden edistäminen lapsuudenkodissa. 2.5.2011. Löytyy osoitteesta: http://oldkvtl.files.fi/sivu/me_itse_ry

Murto, P. 1995. Syrjäytyjästä selviytyjäksi. Vammaisen nuoren koulutusuran tukeminen opetuksen, kuntoutuksen ja sosiaalityön moniammatillisena yhteistyönä. Jyväskylä. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Murto, P. 2007. Uskallanko puhua? Teoksesta Kivirauma, J. & Siljander, P. (toim). 2007. Kasvatuksellisella kuntoutuksella itsenäiseen toimintaan. Oulun Yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta.

Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Painokari oy. Helsinki

Mänty, T. 2000 a. Koulutus integraation tukena. Teoksessa Ladonlahti Tarja, Pirttimaa Raija 2000. Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Espoo. Frencellin Kirjapaino Oy.

Mänty, T. 2000 b. Ammatillista erityisoppilaitoksista elämään. Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä.

Mäntykivi, K, Merentie, M. 2010. Nivelvaiheiden haasteet. Teoksessa Veivo Lea, Lämsä Anna-Liisa 2010. Mun mahdollisuus Luovin valmentavassa koulutuksessa. Oulu. Kalevaprint.

Nivala, E. 2011. Sosiaalipedagogiikka nuorten yhteiskunnallisen kasvun tukena. Teoksessa Rähkä Pekka, Steiner Taina (toim) 2011. Samalta viivalta 5: Valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston (VAKAVA) kirjallisen kokeen aineisto 2011. Juva. Bookwell Oy.

Nurmi, J. E. 2004. Nuoruuden kehitystehtävät. Haastattelu. 30.4.2011. Löytyy osoitteesta:
<http://moniviestin.jyu.fi/ohjelmat/erillis/avoin/kasvatustiede/nuoruus/nuoruuden-kehitystehtavat>

Nurmi, J. E. 1998. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Korhonen Mikko, Lyytinen Heikki (toim), Lyytinen Paula 1998, Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo. WSOY

Rintamäki, S. 2006. Oma koti kullaa kallis. Pro Gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen laitos.

Salakari Hannu. 2007. Taitojen opetus. Saarijärvi. Eduskills consulting.

Tutkiva Edu. Yhteistoiminnallinen oppiminen 26.3.2011. Löytyy osoitteesta:
<http://www.tutkiva.edu.hel.fi/yhteisto.html>

Van Petegem, K., Aelterman, A., Van Keer, H. & Rosseel, Y. 2007. The influence of student characteristics and interpersonal teacher behaviour in the classroom on student's wellbeing. Springer Science+Business Media B.V.

Veivo, L, Lämsä, A-L. 2010. Mun mahdollisuus, Luovin valmentavassa koulutuksessa. Kalevaprint. Oulu.

Äystö, S. 2001. Neuropsykologian ja PASS-kuntoutusmenetelmän mahdollisuuksista teoksessa Väättäinen: Haaveita, Verkostoja, Elämää. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.

Kysely nuorelle

1. Perustiedot vastaajasta

Olen nainen mies

Opiskelen missä _____

Olen työelämässä missä _____

2. Asun:

1. vanhempien kanssa 2. asuntolassa

3. opiskelupaikkakunnalla asuntolassa 4. yksin tukiasunnossa

5. Muu, missä _____

6. Kuinka kauan olen asunut poissa lapsuudenkodistani _____ vuotta.

3. Osallistuit lukuvuonna 2009–2010 Luovin Vaasan toimipisteessä asumisvalmennukseen ja harjoitteluun. Mitkä asiat olivat mielestäsi harjoittelussa tärkeimpiä? (laita tärkeysjärjestykseen siten että 5 on tärkein ja 1 vähiten tärkein)

1. ___ Yhteinen tekeminen toisten opiskelijoiden kanssa

2. ___ Vapaa-ajan vietto toisten opiskelijoiden kanssa

3. ___ Uusien taitojen oppiminen

4. ___ Kotoa poissa oleminen

5. ___ Kaverien saaminen

6. ___ Harrastuksiin osallistuminen

7. ___ Liikkuminen kaupungilla

8. ___ Opin tuntemaan itseäni ja omia taitojani

9. ___ Opin luottamaan siihen, että pärjään

10. ___ Kaverit auttoivat jos tarvitsin apua

11. ___ Henkilökunta ohjasi ja auttoi

12. ___ Muu mikä _____

4. Asumisvalmennuksessa opin seuraavia taitoja

Valitse ja rastita 5 mielestäsi tärkeintä oppimaasi taitoa

1. siivous
2. ruoan laittoa
3. pyykin pesu
4. kaupassa käynti
5. laskujen maksaminen
6. rahan käyttö
7. huolehtimaan peseytymisistä itse
8. huolehtimaan lääkkeiden ottamisesta
9. huolehtimaan vaatteiden vaihdosta
10. sairauden hoito
12. päättämään omista asioista
13. harrastuksiin osallistuminen
14. uusien harrastusten löytäminen
15. ystävyys suhteet
16. Muu, mikä _____

5. Minulle vaikeaa asumisharjoitteluissa oli

1. Uusien asioiden oppiminen
2. Kotoa poissa oleminen
3. Ryhmässä toimiminen
4. Huoli vanhempien pärjäämisestä.
5. Itse omien asioiden hoitaminen
6. muu, mikä _____

6. Uusien taitojen oppimista auttoivat mielestäni seuraavat asiat:

(ympyröi lähinnä sinun mielipidettäsi oleva vaihtoehto/ numero)

1. Sain harjoitella asioita itse tekemällä

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

2. Oliko pienin askelin eteneminen hyvä tapa oppimiseen?

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

3. Opiskelukaverien malli ja apu

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

4. Kotoa saamani tuki ja ohjaus

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

5. Henkilökunnan tuki ja ohjaus

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

6. Saamani positiivinen palaute

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

7. Opittavien asioiden toistaminen useaan kertaan

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

7. Elämäntilanteesi tänään:

1. Osallistutko kotitöihin joka päivä?

kyllä en

2. Millaisia kotitöitä teet?

3. Oletko ajatellut muuttaa pois vanhempien luota asuntolaan, tukiasuntoon tai itsenäisempään asumismuotoon

kyllä en

4. Olen muuttanut lapsuuden kodista opiskelujen päätyttyä

kyllä en

5. Onko mielestäsi asumisvalmennuksesta ollut sinulle hyötyä

kyllä

6. Aikuistumiseen kuuluu itsemääräämisoikeus. Saan mielestäni itse päättää seuraavista asioista: (rastita oikeat vaihtoehdot)

missä asun kenen kanssa asun

opiskelusta ammatinvalinnasta

ystävistä seurustelusta

harrastuksista millaista työtä teen

8. Uskon tulevaisuudessa pärjääväni ja osaavani huolehtia itsestäni.

kyllä en

9. Jos voisit nähdä tulevaisuuteen 10 vuoden päähän, millaista elämää toivoisit eläväsi.

Missä asut ja kenen kanssa _____

Työskentelet _____

Sinulla on perhe/tyttö-, tai poikaystävä, kotieläimiä _____

Olen _____

KIITOS SINULLE VASTAUKSISTA!

Kysely läheisille

1. Perustiedot vastaajasta:

1. Olen nainen mies
2. Opiskeluaikana Vaasan Luovissa nuoreni asui
kotona asuntolassa tukiasunnossa

2. Tärkeintä asumisharjoittelussa oli mielestäni

(numeroin 5 mielestäsi tärkeintä vaihtoehtoa asteikolla 1-5 siten että 5 on tärkein.)

1. ___ Yhteinen tekeminen toisten opiskelijoiden kanssa
2. ___ Vapaa-ajan vietto toisten kanssa
3. ___ Uusien taitojen oppiminen
4. ___ Kotoa poissa oleminen
5. ___ Kaverien saaminen
6. ___ Harrastuksiin osallistuminen
7. ___ Liikkuminen kaupungilla
8. ___ Opiskelija oppi tuntemaan itseäni ja omia taitojani
9. ___ Opiskelija oppi luottamaan siihen, että pärjää ilman vanhempia/aikuisia
10. ___ Opiskelijakaverien apu ja tuki
11. ___ Henkilökunnan ohjaus
12. Muu mikä _____

3. Asumisvalmennuksessa harjoitetut taidot:

Arvioi 5 tärkeintä taitoa jossa nuori itsenäistyi opintojen aikana

- siivouksessa _____
- ruoan laitossa _____
- pyykin pesussa _____
- kaupassa käynnissä _____
- laskujen maksamisessa _____
- rahan käytössä _____
- huolehtimaan peseytymisistään itsenäisesti _____

huolehtimaan lääkkeidensä ottamisesta _____
huolehtimaan vaatteidensa vaihdosta _____
oman terveyden hoitamisessa _____
huolehtimaan nukkumaanmenostaan _____
päättämään omista asioistaan _____
osallistui harrastuksiin asuntolasta käsin _____
löysi itselleen uusia harrastuksia _____
sai ystäviä _____
muu, mitä _____

4. Millaisten asioiden oletatte olleen nuorelle vaikeaa asumisharjoittelun aikana:

- Uusien asioiden oppiminen
 - Kotoa poissa oleminen
 - Ryhmässä toimiminen
 - Pelko vanhempien pärjäämisestä
 - Omien asioidensa hoitaminen itsenäisesti
- muu _____

5. Kuinka merkittävä rooli seuraavilla väittämillä on mielestäsi uusien asioiden oppimisessa. (ympyröi lähinnä sinun mielipidettäsi oleva numero/vaihtoehto)

1. Opiskelija harjoittelee asioita itse tekemällä

1-----2-----3-----4-----5

ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

2. Pienin askelin eteneminen hyvä tapa oppimiseen?

1-----2-----3-----4-----5

ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

3. Opiskelukaverien malli ja apu

1-----2-----3-----4-----5

ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

4. Kotoa saatu tuki ja ohjaus

1-----2-----3-----4-----5

ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

5. Henkilökunnan tuki ja ohjaus

1-----2-----3-----4-----5

ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

6. Positiivinen palaute

1-----2-----3-----4-----5

ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

7. Opittavien asioiden toistaminen useaan kertaan

1-----2-----3-----4-----5

ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

6. Aikuistumiseen kuuluu itsemääräämisoikeus. Saako nuorene mielestänne itse päättää seuraavista:

1. Saako nuori itse mielestäsi päättää (rastita)

missä asuu kenen kanssa asuu

opiskelusta ammatinvalinnasta

ystävistä seurustelusta

harrastuksista millaista työtä tekee

Haluatko kommentoida edellistä:

3. Osallistuuko nuori kodinhoitoon tällä hetkellä

kyllä ei

4. Millaisia kotitöitä hän tekee?

5. Uskotko nuoren pärjäävän ja osaavan huolehtia itsestään aikuisena

kyllä en

6. Millaisena näet hänen elämänsä 10 vuoden kuluttua (missä asuu, tekee työtä jne.)

7. Millaisia ajatuksia nuoren itsenäistyminen ja mahdollinen kotoa muuttaminen sinussa herättää (toiveita, pelkoja jne., pitäisikö vanhempiakin valmentaa asiaan ja missä vaiheessa?)

LÄMMIN KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI!!!

Kysely henkilökunnalle

Liite 3 (3/5)

1. Tärkeintä asumisharjoittelussa oli mielestäni

(numeroi 5 mielestäsi tärkeintä vaihtoehtoa asteikolla 1-5 siten että 5 on tärkein.)

1. ___ Yhteinen tekeminen toisten opiskelijoiden kanssa
2. ___ Vapaa-ajan vietto toisten kanssa
3. ___ Uusien taitojen oppiminen
4. ___ Kotoa poissa oleminen
5. ___ Kaverien saaminen
6. ___ Harrastuksiin osallistuminen
7. ___ Liikkuminen kaupungilla
8. ___ Opiskelija oppi tuntemaan itseäni ja omia taitojani
9. ___ Opiskelija oppi luottamaan siihen, että pärjää ilman vanhempia/aikuisia
10. ___ Opiskelijakaverien apu ja tuki
11. ___ Henkilökunnan ohjaus
12. Muu mikä _____

2. Millaisten asioiden oletatte olleen nuorelle vaikeaa asumisharjoittelun aikana: (rastita)

- Uusien asioiden oppiminen
 - Kotoa poissa oleminen
 - Ryhmässä toimiminen
 - Pelko vanhempien pärjäämisestä
 - Omien asioidensa hoitaminen itsenäisesti
- muu _____

3. Onko uusien taitojen oppimisessa merkitystä mielestäsi seuraavilla asioilla: (ympyröi lähinnä sinun mielipidettäsi oleva vaihtoehto/ numero)

1. Opiskelija saa harjoitella asioita itse tekemällä

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

2. Pienin askelin eteneminen hyvä tapa oppimiseen?

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

3. Opiskelukaverien malli ja apu

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

4. Kotoa saamani tuki ja ohjaus

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

5. Henkilökunnan tuki ja ohjaus

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

6. Positiivinen palaute

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

7. Opittavien asioiden toistaminen useaan kertaan

1-----2-----3-----4-----5
ei merkitystä, vähän merkitystä, merkittävä, paljon merkitystä, erittäin merkittävä

8. Mitä muuta haluaisit sanoa asumisvalmennuksen onnistumisen edellytyksistä

LÄMMIN KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI!!!

Opinnäytetyölupa
Luottamuksellinen
7.12.2010

1.0/14.9.2009 1 (3)
Anna-Liisa Lämsä /
Anne Tornberg

Lupahakemus opinnäytetyön tekemiseen Ammattiopisto Luovissa

<p>1. Pyydän lupaa Sosionomi/Amk</p> <p>opintoihini sisältyvän opinnäytetyötutkimuksen/opintoihini sisältyvän kehittämistehtävän toteutukseen Ammattiopisto Luovissa.</p>
<p>2. Opinnäytetyön/kehittämistehtävän aihe: Asumisvalmennuksen ja -harjoittelun vaikutus opiskelijoiden itsenäistämiskasvatuksessa opiskelijoiden itsensä ja heidän huoltajiensa kokemana</p>
<p>3. Kohderyhmä: Luovin Vaasan toimipisteen opiskelijat 2009-2011</p>
<p>4. Aineistonkeruumenetelmä/ kehittämistehtävän toteutustapa: Laadullinen tutkimus. Haastattelututkimus lukuvuosien 2009-2011 opiskelijoille ja heidän huoltajilleen</p>
<p>5. Aineistonkeruun/ kehittämistehtävän toteutuksen ajankohta: Opinnäytetyö tarkoitus tehdä keväällä 2011. Aineiston keruu tammi-helmikuussa 2011</p>
<p>6. Opinnäytetyön tekijä: Kiviniemi Aino-Maija/Vaasan toimipiste 0403193807</p>
<p>7. Opinnäytetyön ohjaaja: Ann-Sophie.Blomqvist@puv.fi ja Ahti.Nyman@puv.fi Vaasan ammattikorkeakoulusta</p>
<p>8. Muuta luvan hakemiseen liittyvää: Tutkimuksen tavoitteena tuoda opiskelijoiden ja huoltajien näkökulmaa asumisvalmennukseen aikaisemman Saara Ekströmin tutkimuksen jatkeeksi.</p>
<p>9. Paikka ja aika</p> <p>Vaasassa 08 / 12 20 10</p> <p><i>Aino-Maija Kiviniemi</i></p> <p>Allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Aino-Maija Kiviniemi</i></p>
<p>10. LIITTEET: Tutkimus-/kehittämissuunnitelma (pakollinen liite kaikissa hakemuksissa)</p>

Opinnäytetyölupa
Luottamuksellinen

1.0/14.9.2009 2 (3)
Anna-Liisa Lämsä /
Anne Tornberg

7.12.2010

11. Yksikönjohtajan/toimipistejohtajan/aluejohtajan kannanotto hakemukseen

puollan luvan myöntämistä

en puolla luvan myöntämistä

Perustelut: Opinnäyte työ tulee toimisteesi toimisteesi ja
antaa aiemman tutkimusjohtajalle.

Paikka ja aika

Tampere

12 / 12 20 10

Riitta Sissala

Allekirjoitus ja nimenselvennys

12. Päätös

Lupa opinnäytetyön tekemiseen

myönnetään

ei myönnetä

lupahakemusta täydennettävä ennen päätöksentekoa

13. Opinnäytetyön työelämäohjaaja:

14. Muuta huomioitavaa:

15. Paikka ja aika

4 / 11 20 11

Anna-Liisa Lämsä

Päätöksentekijän allekirjoitus, nimenselvennys ja asema Tutkimuspäällikkö

Opinnäytetyöntekijän tulee toimittaa työn valmistuttua valmis työ tai raportti osoitteeseen

Ammattiopisto Luovi
Tutkimuspäällikkö Anna-Liisa Lämsä
PL 389
90101 OULU

Mikäli työ voidaan julkaista pdf-versiona Luovin intranetissä, työn toimitus sähköisenä
sähköpostiosoitteeseen anna-liisa.lamsa@luovi.fi

Tutkimuslupa kyselyyn osallistuneille

Ammattiopisto Luovissa lukuvuonna 2009–2010 opiskelleet, heidän läheisensä sekä Luovin Vaasan toimipisteen henkilökunta

Opiskelen Vaasan Ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveystieteiden sosionomiksi. Teen opinnäytetyötä Vaasan Luovin toimipisteen asumisvalmennuksen ja harjoittelun vaikutuksesta nuoren itsenäistymiseen.

Asumisvalmennuksen tavoitteena on harjaannuttaa erityistä tukea tarvitsevan nuoren arkielämän taitoja niin, jotta hän selviytyisi mahdollisimman itsenäisesti aikuisuudessa ja haluamassaan asumismuodossa.

Tutkimuksen tavoitteena on kehittää asumisvalmennustoimintaamme vastaamaan opiskelijoiden tarpeita.

Tässä tutkimuksessa saamani aineiston käsittelen luottamuksellisesti, eikä haastateltavien nimiä tai muita tunnistetietoja tulla käyttämään tutkimuksessani.

Tutkimustyön ohjaajina toimivat lehtorit Ann-Sophie Blomqvist ja Ahti Nyman.

Aino-Maija Kiviniemi

Suostun siihen, että haastatteluni saa käyttää tutkimuksessa:

kyllä _____ ei _____

Haastateltavan allekirjoitus